

DANS OCH DRAMA -
ATT FOTOGRAFERA TEATER
KAN MAN TÄVLA I FOTO?

KRIGETS UKRAINA

Fotografisk Tidskrift #4/2025

portfolio ■
vladyslav
krasnoshchok

SJÄLVPORTRÄTT

NAMN Vladyslav
Krasnoshchok.
INSTAGRAM
@vladyslav_
krasnoshchok

BOR I Charkiv, Ukraina.

AKTUELL Med utställningen
»Ukraina/Kriget fortsätter«
på Galleri Direkt i Landskrona.

NÄR RYSSLAND den 24 februari 2022 påbörjade sin fullskaliga invasion av Ukraina gömde sig inte Vladyslav Krasnoshchok i något av Charkivs skyddsrum. I stället gav han sig ut på gatorna, med kameran på axeln.

– Jag ville visa vad kriget gör, visa verkligheten.

Men någon ambition att påverka en opinion eller till och med krigets utgång fanns aldrig. Snarare att vara ett vittne för eftervärlden.

– Fotografi fungerar egentligen inte längre, det påverkar inte människor. Internationell rätt fungerar inte heller. Det enda som fungerar i världen är militär och ekonomisk styrka. De som är starkare och rikare dikterar villkoren. Fotografi behövs bara för historien.

Redan 2007 började Vladyslav fotografera, när han köpte en Nikon D80.

Samtidigt arbetade han som läkare på käkkirurgiska avdelningen på Charkivs akutsjukhus. 2018 lämnade han den offentliga vården och började arbeta på en privat klinik som tandkirurg och implantolog.

– Jag laddade upp mina bilder på fotosajter och möttes av hård kritik, till och med förödmjukelser. Det fick mig att börja läsa böcker om fotografi och bildkomposition. Jag ändrade mitt sätt att arbeta och senare gick jag över till svartvit film, började framkalla och kopiera mina egna bilder.

I dag är de tidlösa analoga svartvita bilderna en del av Vladyslavs

formspråk. Bland annat använder han Mamiya 7, Leica M6 och Olympus Pen och en Horizon panoramakamera.

– Jag använder analoga tekniker av flera skäl. Framför allt för att det är ett fysiskt objekt. Jag vet hur jag ska arbeta med det. I slutändan får jag en papperskopia, inte bara en samling digitala ettor och nollor. Det är mitt visuella språk som kan påverka betraktaren. Och om världen skulle drabbas av ett totalt strömavbrott så finns mina fysiska fotografier kvar. Såvida inte en missil träffar och allt brinner upp.

/ OSKAR HAMMARKRANTZ

hej

OSKAR
HAMMARKRANTZ
CHEFREDAKTÖR (TF)

medverkar

Ge oss ännu mer krig och katastrofer

VEM ORKAR SE ännu en krigsbild från Ukraina? Eller Gaza, för den delen?

Många av oss, hoppas jag. För krigsbilderna har fortfarande betydelse. För att få oss att förstå lidandet och handlingarna och för att få oss att inte glömma.

Bilder av krig har idag inte samma direkta kraft och betydelse som exempelvis under Vietnamkriget, där skildringar av både civilbefolkningens och soldaternas lidande fick den initialt tämligen positivt inställda hemmaopinionen i USA att faktiskt ändra uppfattning om kriget, och därmed bidra till att USA tog hem sina trupper. Men dagens krigsbilder har en mer indirekt betydelse och funktion. Att få oss att inte glömma, och se till att kriget inte normaliseras.

När det här skrivs har det snart gått fyra år sedan Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina påbörjades. Och ännu är ingen fred i sikte. När kriget startade fylldes nyhetstidningar av skrämmande bilder från Charkiv, Luhansk och Sumy. Vi svenskar skänkte pengar, öppnade våra hem och gjorde allt vi kunde för att hjälpa Ukrainas befolkning. Vi bytte till och med till en liten ukrainsk flagga vid våra profilbilder på Facebook, som ett tecken på stöd och solidaritet. Men tiden gick. Fokus förflyttades till dukningstips, flexitariansk recept, kriget i Gaza eller självhjälpscoacher. Och krigsbilderna från Ukraina försvann i flödet.

Vi glömde lite bort kriget. För i samma takt som nyhetsbilderna försvann, upphörde också viljan att hjälpa till ekonomiskt, enligt siffror från bland annat Röda korset. Orsaksambandet är måhända lite hårdraget, men när en krigsfotograf lämnar en oroshärd för att fortsätta till nästa, hamnar den första

VICTOR JORGENSEN

Kissing the War Goodbye av Victor Jorgensen, 1945.

ofrånkomligen i skuggan. Och vi slutar samtidigt att skänka pengar och skicka hjälp.

Det är ett av skälen till att vi publicerar Vladyslav Krasnoshchoks skrämmande bilder av den ukrainska vardagen. För att vi ska komma ihåg att ett förödande krig fortfarande pågår bara 150 mil från Sverige.

I det här numret möter vi också Hasselbladpristagaren Sophie Ristelhueber som ägnat ett halvt liv åt att fotografera i krigens spår.

Vi träffar också Magnus Wennman som vunnit en lång rad priser för sina bilder, inte minst från konflikthärdar.

Ett lite dystert nummer, med andra ord. Men ibland behövs det dystra för att vi ska komma ihåg. 🇺🇸

Ju färre bilder från krigets frontlinjer och förödelse vi ser, desto mindre vill vi skicka både pengar och hjälp. Vi glömmet helt enkelt bort kriget.

NICLAS ÖSTLIND

PRIVAT

Jag är professor i fotografi och viceprefekt för forskning på HDK-Valand.

Jag arbetar sedan mer än 25 år som kurator och har gjort ett stort antal utställningar med fotografi, senast Hans Hammarskiöld-utställningen på Fotografiska. I det här numret har jag recenserat en ny bok om och med Ralph Nykvist.

OSKAR KARDEMARK

CARL OLIVER ÅNDER

Jag är konstnär och skribent med en konstnärlig masterexamen

i fotografi från HDK-Valand. Till vardags jobbar jag med offentlig konst på Västra Götalandsregionen. I det här numret bidrar jag med Tankar om en bild, om ett fotografi taget av Thomas Struth.

MARIA LOOHUFVUD

LOVE MARTINSEN

Jag är dokumentärfilmare och grafisk formgivare, bland annat

av Fotografisk Tidskrift som jag formgivit, tillsammans med Anton Hull, sedan 2010. Just nu arbetar jag annars med en dokumentärfilm om Pippi Långstrump. I det här numret har jag, förutom formgett, också recenserat en ny fotobok av Xenia Nikolskaya.

RÄTTELSE

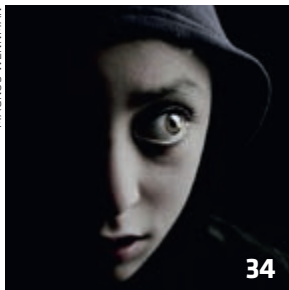
På sidan 49 i senaste numret skrev vi att bilden på Magnus Nordenudd är ett självporträtt. Det stämmer inte, bilden är tagen av Ylva Slagbrand.

12 På jobbet med teaterfotograferna.

»Det måste finnas ramar och riktlinjer, och ett syfte med tävlingen. Annars kan man ju inte tävla i fotografi.« 34

MAGNUS WENINMAN

34

SAGA BERLIN

32

JH ERINGSTAM

40

- Portfolio** / Vladyslav Krasnoshchok / 1
- Hej** / Glöm inte krigsbilderna / 6
- Aktuellt** / Högt flygande foto / 8
- Gästen** / Anna Clarén / 9
- Aktuellt** / Vuxendop / 10
- Fem frågor** / Sophie Ristelhueber / 11
- På jobbet** / Scenfotografi / 12
- Tema** / Konst eller kopia? / 20
- Tankar om en bild** / Oskar Kardemark / 24
- Porträtt** / Pär Olofsson / 26
- När allt går åt helvete** / Saga Berlin / 32
- Fokus** / Tävla i foto? / 34
- Kritik** / Nya fotoböcker / 40
- Bransch** / Att arkivera / 42
- Teknik** / På språng / 44
- Inställningar** / Lars Clason / 45
- Enkät** / Utbildning / 46
- Fråga juristen** / Utan tillstånd? / 47
- Förbundet** / Nyheter / 48
- Styrelsen har ordet** / Ann Eringstam / 49
- Utställningar** / Över hela landet / 50

aktuellt

NY FOTOBOKHANDEL

Det är ont om bokhandlare dedikerade till fotoböcker. Men nu kommer i alla fall en god nyhet. Förlaget Kult Books har sedan någon månad tillbaka en egen liten butik på Blekingegatan 14 i Stockholm där man säljer både egenutgivet och annat utvalt. Notera dock att butiken endast är öppen fredagar mellan 14.00 och 18.00.

NÄR LIVET HÄNDER

2016 lanserade Ikea reklamkonceptet Där livet händer, ett koncept som blev prisbelönt och gav varumärket ett lyft. Nu lanserar företaget ett nytt koncept som istället heter När livet händer. Det som verkligen sticker ut i kampanjen, som bland annat dominerat Stockholms tunnelbana under hösten, är de finna stillbilderna, signerade fotografen Therese Öhrvall.

BISSE BENGTSSON

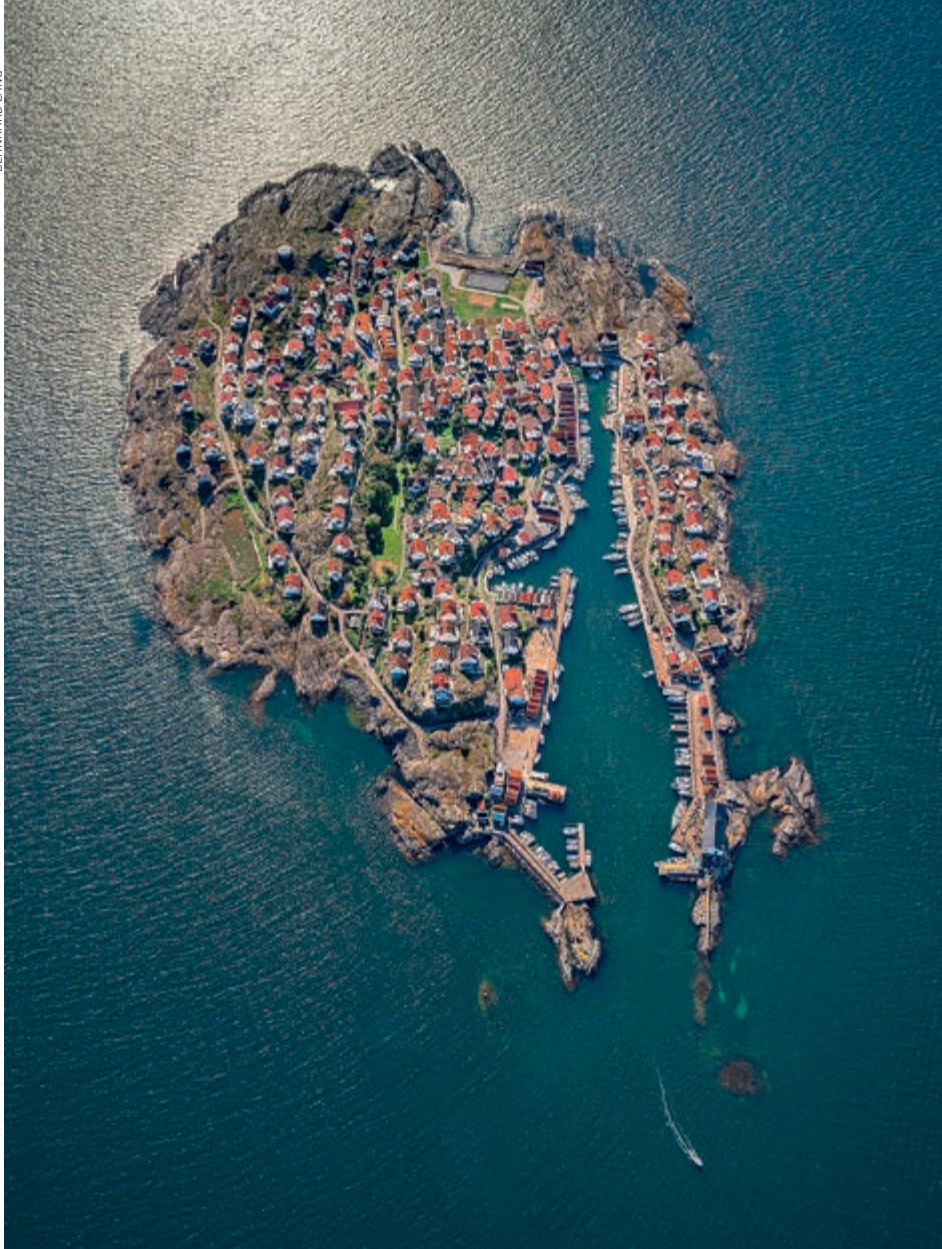

Veronica Maggio av Bisse Bengtsson.

BISSE + MAGGIO = SANT

När en fotograf och en artist får chansen att jobba länge tillsammans kan något unikt uppstå. Som för Stockholmsfotografen Bisse Bengtsson och Uppsalas egen Veronica Maggio. Bisse fotograferade redan till Maggios skiva »Och som vanligt händer det något hemskt« (2021) och även till artistens aktuella skiva »Sciura« (2025).

BERNHARD LANG

Åstols karaktäristiska profil förevigad av tyske fotografen Bernhard Lang.

Bernhard i Bohuslän

TYSKE FOTOGRAFEN Bernhard Lang har gjort sig ett världsnamn med sina grafiskt starka flygbilder. I sitt senaste projekt *Archipelago* har Lang styrt sitt lilla flygplan mot Bohuslänns övärld, och fångat bland annat Åstol.

Sedan 2010 har Lang ägnat sig åt flygfotografering. Allt började på en flygning från München till Tokyo när han flög över Sibirien. Genom flygplansfönstret, tio tusen meter upp, betraktade Bernhard Lang landskapets mönster från ovan. »Allt detta såg ut som målningar för mig.« Se mer på bernhardlang.de.

HAN FÅR TUNBJÖRKS ARKIVSTIPENDIUM

KANADENSISKE fotografen Jon Laytner tilldelas Lars Tunbjörks stiftelses första arkivstipendium. Stipendiet kommer att användas för en resa till Borås för att studera Lars Tunbjörks kontaktkartor och opublicerade bilder i Borås stadsarkiv. Laytner kommer även själv att fotografera en bildserie i Borås.

MÄTTAT MED MATBILDER

KOCKEN OCH krögaren Jonas Svenssons kokbok *Kök* är nominerad i prestigefyllda World Cookbook Awards, och bakom bilderna i boken står fotografen Lennart Weibull. Weibull dominerade också den svenska motsvarigheten, Cajsa Warg-priset, där tre av fem nominerade kokböcker var fotograferade av honom.

LENNART WEIBULL

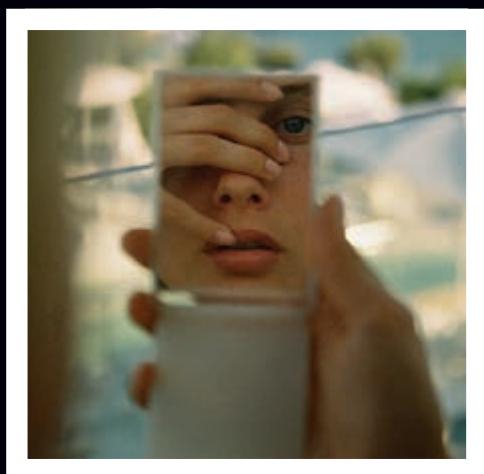
Läskande ur kokboken *Kök*.

I INSTAGRAMFLÖDET

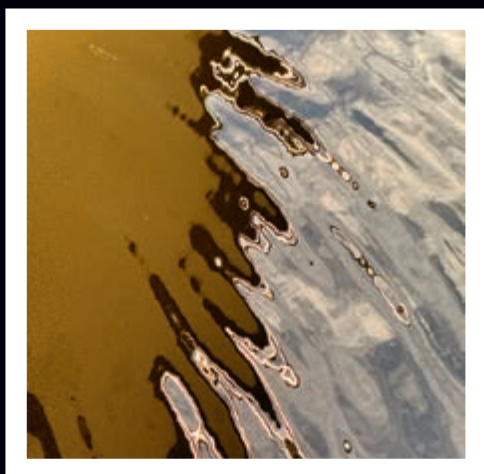
LINA EIDENBERG ADAMO

Lina fyller flödet med munvattnande bilder, från sin egen matstudio på Gotland.
@LINAADAMOPHOTOGRAPHY

AMANDA GYLLING

Konst och kommersiellt, resor och redaktionellt i en energirik och upplyftande mix.
@AMANDAGYLLING

AHMED ALI

Storytelling på hög nivå, med bilder som tillsammans berättar starka samtidshistorier.
@AHMEDITATE

EVELINA CARBORN

gästen

ANNA CLARÉN
FOTOGRAF

Det ordlösa språket man måste vårda

FÖR MIG ÄR FOTOGRAFI SOM ett språk, ett sätt att göra min röst hörd och att få lyssna till andra. Ett språk man måste vårda, hålla i gång och använda för att göra sig förstådd och förstå. Det fotografiska språket består inte av ord, men är i likhet med det skrivna språket uppbyggt av grammatiska strukturer. För att mottagaren ska förstå behöver talaren förhålla sig till en viss syntax. I skriftspråket finns meningsbyggnad, tempus och disposition. Det fotografiska språket bygger på liknande strukturer, skapade med hjälp av berättarverktyg som ljus, komposition, skärpedjup, brännvidd, färg och kontrast. Dessa ger fotografen möjlighet att leda betraktarens blick, skapa ordning, ge mening och riktning.

Jag kan njuta av en text skriven med ett utmejslat, distinkt språk, det är en fröjd att läsa en välformulerad text. På samma sätt kan ett fotografi med välavvägd komposition och ett känsligt ljus, för mig vara en estetisk upplevelse.

Kunskaper om dessa kommer givetvis ur timmar av träning. Det handlar inte om avancerad eller dyr utrustning, det handlar istället om att se in i kamerans sökare och försöka formulera sig via avtryckarknappen. Den som övat mycket på att se ljus och komposition i varje ögonblick bär färdigheten i kroppen, lika naturligt som ett modersmål.

Det fotografiska språket byggs på strukturer, skapade med berättarverktyg som ljus, komposition, skärpedjup, brännvidd och kontrast.

Precis som i alla språk är det uttalade alltid, på något sätt, format eller filterat av den som talar. Idag vet de flesta att en talares röst aldrig kan utgöra en hel sanning, och att allt som uttrycks är färgat av den som talar. Jag menar att den fotograf som bejaktar den unika blicken på tillvaron har möjlighet att skapa ett eget signum i sina bilder. Ett personligt bildspråk, en tonalitet till berättelsen. Men även förmågan till egensinnighet bottenar i ett gediget tekniskt kunnande, mängder av övning. Och först då, när formuleringsförmågan blir till en naturlig, näst intill omedveten kunskap, tillåts fotografen tala fritt, improvisera och vara kreativ. Då kan hon vara helt närvarande i nuet, öppna sina sinnen och låta världen flyta in i kameran via sin personlighet. Som om hon hade ett filter på kameranlinsen, tonat av hennes känslöstämning och syn på det som sker. På så sätt kan ett personligt uttryck uppstå – en egen dialekt.

Ett sådant fotografi kommunicerar självständigt utan behov av vare sig förklarande texter eller tillhörande analyser. Ett sådant fotografi berör mig känslomässigt. Upplevelsen är stark och ytterst påtaglig men jag har inget verbalt eller textbaserat språk för att beskriva den. Där, i det ordlösa, möter jag mig själv och andra. 📷

Har du något på hjärtat? Något som vill komma ut? Då får du gärna höra av dig till oss, för vi söker alltid nya gästkrönikörer till kommande nummer. Mejla oskar.hammarkrantz@sfoto.se och berätta om din idé.

aktuellt

ARNE BIVRIN TOG ÅRETS SM-BILD

Arne Bivrin från Huddinge har vunnit Årets bild i SM i fotografi 2025 med sitt verk »Coloured coastline« – en färgstark drönbild tagen över den norra kusten av Öland.

Arne Bivrin har arbetat som professionell fotograf i närmare 20 år och är sedan länge etablerad inom både svensk och internationell fotografi. Han har bland annat placerat sig på tredje plats i VM i fotografi, World Photographic Cup, år 2023 och även vunnit den internationella tävlingen WPE Awards.

Anderas Hembs vinnande bild.

VINNANDE FÅGELPERSPEKTIV

Vissa fototävlingar är mer nischade än andra. Som Bird Photographer of the Year. I år lyckades svenske Andreas Hemb ta hem ett silver i klassen Creative Perspectives, och i juniorklassen 12-14 år kammade Harry Sedin hem guld.

JOEL MEYEROWITZ PRISAD

Den amerikanske fotografen Joel Meyerowitz tilldelas priset »Outstanding Contribution to Photography« vid Sony World Photography Awards 2026 (SWPA), vilket hedrar personer som har format fotografins historia.

Meyerowitz uppmärksammas för sitt mångsidiga och omfattande konstnärskap och dess extraordinära inflytande på fotografins visuella språk.

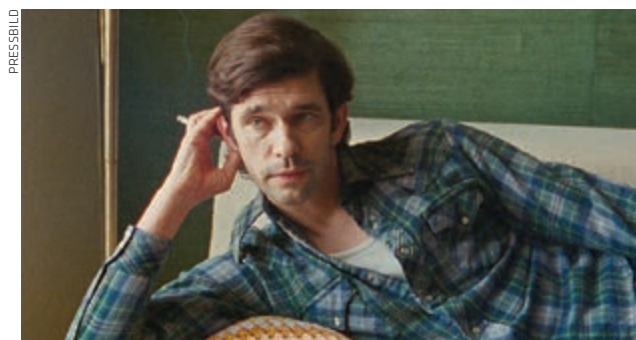

Carl Johan Erikson fascineras av badkar för vuxendop.

Jakten på USA:s dopgravar

REDAN 1999 BÖRjade Carl Johan Erikson intressera sig för dopgravar, alltså »badkar« för vuxendop inom baptistförsamlingar. Resultatet blev boken och utställningen *Tank 1-46*. Nu kommer en uppföljning på projektet där Eriksson bland annat besöker tillverkare av dopgravar i glasfiber i USA. I boken får vi följa produktionen hos Piedmont Composites & Tooling i Taylorsville i North Carolina, en av världens största tillverkare. En annan del visar hur dopgravarna installeras i olika typer av kyrkor, från megakyrkor i Texas till små kapell i Alabama.

Den nya boken, *Baptistry tanks in USA*, är utgiven av FAS Publishing.

Ben Wishaw som Peter Hujar.

PETER HUJAR PÅ VITA DUKEN

DEN AMERIKANSKE fotografen Peter Hujars liv blir film. Hujar, mest känd för sina svartvita porträtt och boken *Portraits of life and death*, spelas i filmen *Peter Hujar's day* av

Ben Wishaw, känd från bland annat *A very English scandal* och tv-serien *Fargo*.

Filmen fick amerikansk biopremiär i slutet av november, men har i skrivande stund inget svenskt releasedatum.

NYTT LABB PÅ SÖDER

FOTOGRAFEN Max Modén slår sig ihop med analoga labbet Indigo på Götgatan på Södermalm i Stockholm, och stället erbjuder numera också digitala printar. Läs på maxmadegallery.com/printlab.

MAGNUS RAGNVIDS HEDERSPORTRÄTT

ÅRETS hedersporträtt, som blir en del av Statens porträttssamling vid Gripsholms slott är taget av fotografen Magnus Ragnvid, och visar simmaren Sara Sjöström. Ragnvid är sedan mitten av 1990-talet baserad i Stockholm, men har också arbetat i Berlin, Köpenhamn och London.

NAMN Sophie Ristelhueber.
BOR Paris.
AKTUELL Vinnare av Hasselbladspiset 2025. Separatutställningen på Hasselblads Center pågår fram till 18 januari 2026.

5 frågor

Prisad poetisk tomhet

Du studerade litteratur på Sorbonne, hur upptäckte du kameran?

– Jag gjorde mitt examensarbete i litteratur och började jobba på tidskriften Zoom i Paris. Efter att jag slutat bad en fotograf mig skriva en text om ett projekt han hade om bostadsområden i Belgien. Snabbt började människorna se mig som en del av familjen och berättade sina historier. Första gången jag tog med mig kameran var när jag bad människor fotografera sin favoritplats i hemmet.

Berätta om de platser du besökt, ofta i spåren av krig.

– Vad som grep tag i mig sommaren 1982 var arkitekturen i en stad i ruiner. Beirut befann sig i inbördeskrig och israeliska styrkor försökte evakuera palestinierna. Nu ser vi sådant ofta. När jag kom hade israelerna lämnat, palestinierna hade flytt till Tunisien, men landet befann sig fortfarande mitt i kriget, men i en sorts tyst fas. Stadens centrum var tomt. Människorna är nästan alltid frånvarande

i mina bilder. För mig är det ett bättre sätt att tala om dem.

Någon bild som har fastnat hos dig?

– 2005 gjorde jag ett arbete som heter *wB*, *West Bank*. Jag hade länge funderat på hur man separerar på människor när man lever på samma mark. Jag fann en otroligt representativ metafor för vad som delade människor: israelerna kunde ta stenar från landskapet, eller placera betongblock eller metallbarriärer och stoppa trafiken på vägarna. Resultatet

är ännu ett verk jag tycker mycket om, för det är poetiskt.

Har ditt arbete förändrats?

– Det är många år sedan jag var ute på fältet. Jag har inte energin längre. Jag tror att jag har gett mitt bidrag, jag tror att jag har inspirerat en ny generation. Jag är klar med det.

Kan du fortfarande känna hopp?

– Det är svårt för unga att se en framtid. Men jag tror att vi har förmågan att förändra om vi anstränger oss.

/ JONNA DAGLIDEN HUNT

»Flugomas herre«,
Helsingborgs
stadsteater, 2022.

Allt ljus på scenen

Skådespelare i träningskläder, fel peruk och premiärnervor. Att fotografera scenkonst kan vara kantat av dramatiska inslag. Fotografisk Tidskrift har talat med tre fotografer som har just scenen som ett av sina arbetsfält.

TEXT YLVA LAGERCRANTZ FOTO EMMALISA PAULY, OLA KJELBYE, KLARA G

Mattias Anderssons uppsättning av »Hamlet« på Elverket, med Gustav Lindh i huvudrollen, 2025.

Tidigt nittiotal jobbade jag extra som assistent på Dramatens pressavdelning. Det var en på många sätt dramatisk tid där känslorna på scenen ofta spillde över även bakom kulisserna. Då gällde det att tassa på tå i korridorerna.

En återkommande källa till ilska var teateraffischerna: »Varför är inte jag med?« undrade en och annan stjärna när en biroll istället lyftes fram.

Så hur är det då att jobba som just teaterfotograf?

Malmöbaserade Emmalisa Pauly vet. Sedan 2015 har hon specialiserat sig på att fotografera scenkonst i ordets vida bemärkelse, det vill säga även genrer som balett och musikal. Bland de återkommande uppdragsgivarna finns Malmö stadsteater och Malmö opera, men också fria grupper som Teater 23. Hon brukar jämföra sitt jobb med sportfotografens.

– Det händer bara en gång och då måste man vara beredd, beskriver hon det där unika ögonblicket man bara inte får missa på scenen.

Beträffande stjärnor och potentiella divalater på teatern är Emmalisa Paulys diplomatiska svar att det absolut kan uppstå konflikter när konstnärliga viljor drar åt olika håll. Eller som hon säger:

– Det händer att folk har blivit arga och upprörda när jag har visat mina bilder. Då får man vara beredd på att en och annan darling måste ryka i bildurvalet.

Hon försvarar situationen med att scenkonsten i mycket är ett konstnärligt teamwork och att man då i större utsträckning än i exempelvis ett redaktionellt arbete – ett av hennes andra arbetsfält – måste kompromissa med sina egna kreativa idéer.

– Jag har såklart ett eget konstnärligt driv, men det är inte alltid det viktigaste, förtydligar hon arbetsklimatet när vi hörs över telefon i en lucka mellan frilansuppdrag och livet som småbarnsförälder med fem månader gamla tvillingar.

Att många av hennes uppdragsgivare är teatrar bottnar i ett personligt intresse. Vid sidan av fotointresset spelade hon mycket teater i tonåren. Att hon senare erbjöds en halvtidstjänst som fotograf på Malmö stadsteater beskriver hon som rena »bananskalsflaxen«. Idag jobbar hon där på frilansbasis.

Att uppdragen ibland kan vara riskfyllda är inget som avskräcker. Emmalisa berättar hur hon brukar klättra runt på stolar för att få den bästa vinkeln, vilket gjorde teknikerna nervösa när hon väntade tvillingarna.

– Man kan falla på allt från sladdar till rekvisita och sufförstativ! När jag var gravid erbjöds jag därför en särskild gravidpenning för riskfyllt arbete.

Vad är då svårast att plåta? Emmalisa Paulys svar kommer snabbt.

– Musikal! Där händer det så mycket och många människor befinner sig på scenen samtidigt. Då gäller det att hänga på och ha bra gympadojor. Jag brukar också stretcha och värma upp lite innan.

En annan utmaning hon lyfter i jobbet är tidsramarna.

– Det kan vara nervöst att inte sätta bilderna på grund av en begränsad tidsram. Ofta har man bara en chans. Då måste man vara beredd, men också intuitiv och kunna läsa av spelet: Han ser arg ut. Ska han dra fram en pistol och skjuta någon nu?

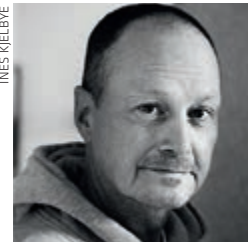

EMMALISA PAULY

BOR Malmö.

GÖR Frilansfotograf och filmare med inriktning på scenkonst och bildjournalistik.

HEMSIDA emmalisa-pauly.se

OLA KJELBYE

BOR Göteborg.

GÖR Frilansfotograf (teater, film, arkitektur, porträtt).

HEMSIDA olakjelbye.com
samt olakjelbye.se

»Musikal är svårast att plåta, det händer så mycket och det är så många på scenen.«

Unga Malmö stadsteaters
uppsättning och nytolkning
av klassikern »Hans och
Greta« på Hipp, 2019.

»Det unika ögonblicket på scen händer bara en gång, och då måste man vara beredd.«

Tjugosju mil från Malmö ligger Göteborg. Här har Ola Kjelbye jobbat som fotograf sedan tidigt nittital, även han med scenkonst som ett av sina specialområden.

När vi ses under Bokmässan har jag redan hunnit se några av hans foton på fasaden till Göteborgs stadsteater; samma kväll har Lars Noréns postumt uppsatta pjäs *Communion* urpremiär.

Att det blev teater för Ola Kjelbyes del berodde på att han kände folk som startade frigruppen Teater Bhopa 1995. Den kom sedan att bli något av hans växthus.

- Här kunde man sitta i möten tillsammans i flera timmar. Alla hade tid och var delaktiga i den konstnärliga processen, beskriver han en annan era än 2020-talets mer effektivt marknadsorienterade. I varje fall på de större teaterinstitutionerna.

Men även om tiden inte finns på samma sätt i dag tycker Ola Kjelbye att där finns andra fördelar med att jobba som fotograf 2025. Som hur ny teknik kan dölja oönskade föremål på scenen.

- Förr skickade man ett gäng utvalda pappersbilder till pressen. Då gick det inte att retuschera en finne på näsan. Idag renas man bort mycket mer. Självt brukar jag exempelvis ta bort scenmarkeringar på golvet.

Samtidigt, säger han, höjer möjligheterna kraven på bildkvaliteten.

AI har han däremot hittills bara testat sparsamt.

- När jag fotograferade för *Hamlet* på Dramaten nyligen testade jag att plocka bort myggorna, men det klarar inte AI riktigt av. Samma sak med håmät.

Vad skulle du säga är teaterfotografiets unikum?

- Att det är en iscensatt situation där det konstnärliga teamet har skapat de flesta av förutsättningarna. Men beroende på ditt val av objektiv, slutartider och din egen placering i rummet kan du givetvis tolka de förutsättningarna på olika sätt.

Så dina kreativa visioner kan ändå speglas i jobbet?

- Ja, på samma sätt som att två olika fotografer som befinner sig på samma plats kommer tillbaka med olika bilder.

- Oftast försöker jag att fotografera lite oväntade bilder, men det är inte alltid de som väljs ut i slutändan.

Det talas om en teater i kris. Hur är det med fotouppdrag numera?

Robert Fux i monologen »Króna en drottning« på Kulturhuset Stadsteatern i Stockholm, 2025.

»Jag brukar säga att föreställningen börjar redan när publiken ser affischen.«

Annika Hallin i uppsättningen »Penelope« på Teater Giljotin i Stockholm, 2025.

KLARA G

BOR Hökarängen, Stockholm.

GÖR Fotograf med inriktning på scenkonstfotografier, creative director.

HEMSIDA klarag.com

– Ekonomiskt är det som med alla andra jobb inom branschen. Arvodena har inte ökat i takt med inflationen utan vi fotografer får lika mycket betalt som för 25 år sedan.

Men kan du säga att antalet teateruppdrag har minskat märkbart?

– Just nu har jag uppdrag, men det kan ju vara så att jag inte har något om två månader. Trendmässigt märker man ju att det är något färre uppsättningar numera.

Om Emmalisa Pauly och Ola Kjelbye främst tar pressbilder i repetitionsperiodens slutskede tar Klara G de där som ska väcka folks intresse redan innan uppsättningen ens har haft kollationering – affischbilderna.

Men inom kulturen ses marknadsföring inte alltid som något fint.

Klara G är av en annan mening:

– Det är egentligen ingen skillnad mellan att sälja en produkt eller en pjäs, säger hon när vi ses i höjd med den iögonfallande affischen till *Kröna en drottning* på Kulturhuset Stadsteatern, den där Robert Fux bär törnekrona och en minikorsett runt halsen.

– Jag tänker att jag kan komma in med min expertis från reklambranschen och använda den för att få ut mer kultur till folket – vilket jag tycker vi ska ha.

Affschbilderna ser Klara G alltså som något av en inkastare till teatern, en visuell upplevelse som hon hoppas ska kittla betraktarens fantasi och väcka nyfikenhet utan att för den skull föreställa det som sedan kommer att ske på scenen.

– Jag brukar säga att teaterföreställningen börjar redan när publiken ser affischen.

I vissa fall handlar det om arrangerade studiobilder, i andra om att ta dem i en miljö som inte är teaterhusets.

Hon exemplifierar med jobbet inför dramatikern Christina Ouzounidis *Hela världens recept* som hade premiär på Teater Galeasen i Stockholm i oktober, där lanseringsbilderna är tagna i Ouzounidis hästhage.

– Här ville jag skildra blandningen mellan det vilda och det kultiverade, motiverar Klara G valet av plats för denna pjäs som skildrar tre kvinnor som lagar mat, samtidigt som de betraktar världen på avstånd. Kanske i ett tillstånd av krig och kris.

Bilderna till *Kröna en drottning* (även den skriven av Ouzounidis) är däremot studiobilder.

Oavsett uppdrag läser Klara G alltid pjäsmanus innan hon börjar tänka upplägg. Därtill frågar hon regissören om visioner och intentioner med uppsättningen samt tar reda på tematik och den tilltänkta tonaliteten.

– Det kan vara en sinnesstämning eller en färg eller något annat som representerar produktionens ton.

Hur ser arvodena ut för scenkonstjobb jämfört med dem i reklambranschen?

– De är ju mycket lägre. Samtidigt jobbar jag dubbelt så mycket med teateruppdragen.

Varför gör du det ändå?

– Dels för att det är roligt, men också för att jag på teatern även kan vara art director.

Och om jag nu ska kränga grejer kränger jag hellre kultur! 🍷

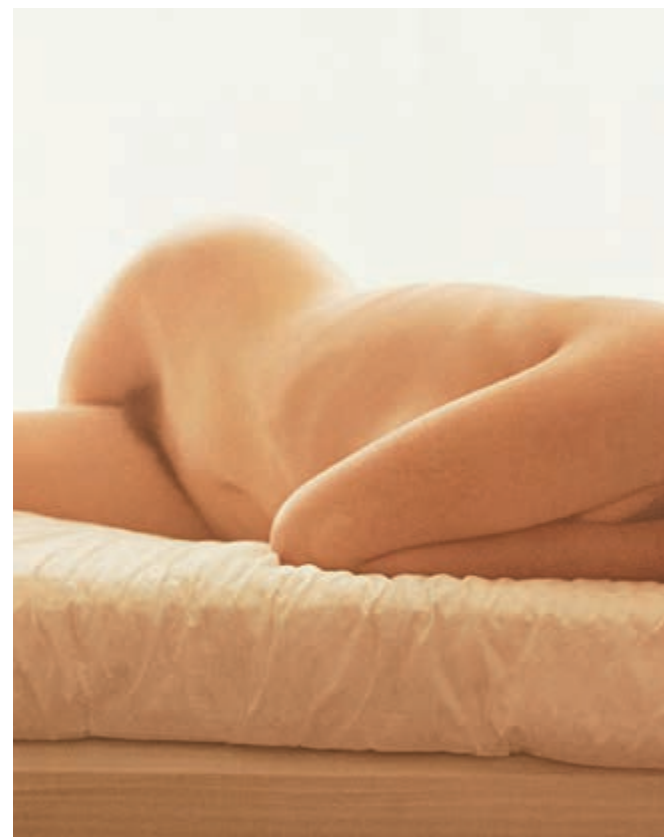
Utropspris 8 000 SEK

Utropspris 25 000 SEK

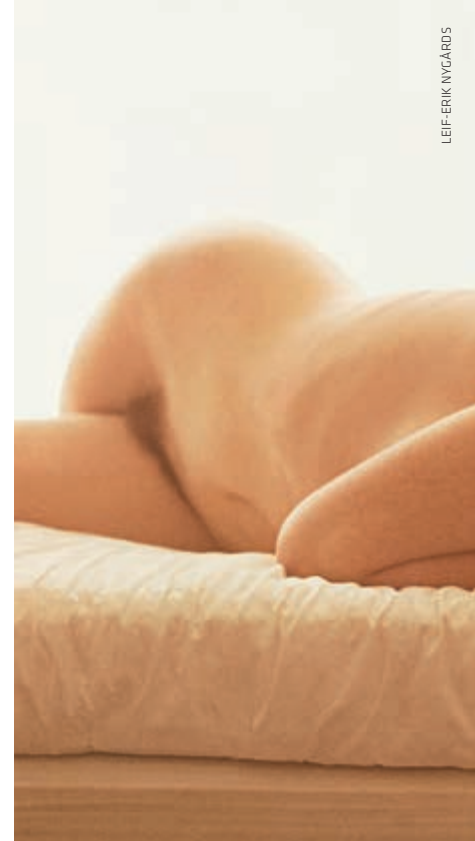
Utropspris 7 000 SEK

Konst eller kopia?

Utropspris 22 000 SEK

Utropspris 20 000 SEK

Utropspris 8 000 SEK

Leif-Erik Nygård lyckades 1962 föreviga ett sällsynt ögonblick med Marilyn Monroe. Och hela tiden dyker numrerade exemplar av bilden upp på auktionshus runt om i världen. Men hur många gånger kan man egentligen sälja en print utan att urholka värdet?

Hans Strands bild »Skeidararsandur« är så populär att den är slutsåld i vissa storlekar. Men en ny upplaga är inte aktuell.

Marilyn Monroe blundar och vilar huvudet på handen där hon ligger naken på en säng på Bel Air Hotel i Los Angeles en junidag 1962. Uppdraget för Vogue magazine sägs vara den sista professionella bilden som togs på den amerikanska skådespelaren innan hon tog en överdos den 4 augusti 1962, enbart 36 år gammal. Fotografen var svenska Leif-Erik Nygårds som arbetade som assistent till Bert Stern 1961–1962 – fotografen som i själva verket var anlita att fotografera Monroe. Hon höll vid tillfället på att spela in filmen *Something's got to give* där hon porträtterade en svensk tjänstekvinna, och ville att Nygårds skulle öva svenskt uttal med henne. De kom så bra överens att hon tillät Nygårds att ta en sista bild på henne. Då hade Bert Stern redan packat ihop och rest i väg.

Men först 22 år efter hennes död kom bilden att publiceras i Playboy.

Nygårds fortsatte att porträttera kända personer världen runt. Han fick också jobb hos Irving Penn.

Att bilden skulle få ikonstatus är inte särskilt konstigt, menar Karin Aringer, ansvarig specialist

för samtida konst och fotografi på Bukowskis. Det är just historien som bidrar till att bilden fått ett enormt genomslag.

– Många vet vem Marilyn Monroe är, hon har kultstatus i sig själv. Och hela den här bakgrundshistorien som Nygårds har presenterat till det här fotografiet lyfter verkligen motivet.

När F söker på de svenska auktionssajterna tycks den finnas i närmast oändlig upplaga och olika typer av printar. Just Bukowskis har haft bilden till salu vid 73 olika tillfällen, somliga olika nummerade exemplar, andra exemplar har sålts ett flertal gånger. Och hos konkurrenten Auctionet, som samlar ett flertal svenska och internationella auktionshus, har Marilyn-printar sålts vid 36 tillfällen. Kaplans auktioner på Biblioteksgatan har sålt bilden vid sex olika tillfällen, och Metropol auktioner nära Odenplan har sålt den fem gånger. Lika många gånger har amerikanska onlineauktionshuset Heritage Auctions haft den till försäljning. Anrika brittiska Christies har fyra säljresultat och samlingssajten Artnet listar 83 försäljningar från främst amerikanska auktionshus.

Det högsta betalda pris vi lyckats hitta är från 2012 när ovan nämnda Bukowskis sålde en signerad och

»Kunderna bryr sig egentligen inte om bilden är en cibachrome, en offsetprint eller en pigmentprint.«

ORDLISTA

I exklusiva konstsammanhang är det vanligt med små upplagor, ofta mellan 3 och 5 exemplar. I mer tillgängliga eller kommersiella sammanhang kan upplagor ligga på 20 till 30 exemplar. På den internationella marknaden, särskilt i USA och Asien, är upplagorna generellt större än i Sverige, eftersom efterfrågan och marknadens storlek tillåter det.

■ **EDITION** innebär att ett fotografi ges ut i en begränsad och numererad upplaga, till exempel 3/10. Det ger köparen viss exklusivitet och samlarvärde.

■ **OPEN EDITION** betyder att fotografiet kan tryckas i obegränsat antal exemplar. Detta är vanligt i mer kommersiella sammanhang och innebär att verket inte har samma potentiella värdeutveckling som ett verk i begränsad upplaga.

■ **VINTAGEPRINTAR** är originalkopior som fotografen själv framställde, ofta nära i tid till att bilden togs. Dessa betraktas som särskilt värdefulla på den internationella konstmarknaden eftersom de anses vara en del av fotografens ursprungliga konstnärliga uttryck.

■ **ARTIST PROOF (AP)** är exemplar som fotografen trycker för eget bruk, till exempel för utställningar eller referens. Dessa säljs ibland vidare, men det är vanligt att gallerister råder sina fotografer att vara restriktiva även med AP-exemplar, eftersom de annars kan urholka värdet på den numererade upplagan.

Från Bert Sterns plåtning, som Nygårds assisterade.

numererad print för 114 750 kronor. Så sent som 2020 klubbades en annan print på samma auktionshus för 95 000 kronor.

Frågan är om bilden fortfarande kan anses som konst, och vad är god etik i sammanhanget?

Bukowskis säljer motivet både online och på fine art-auktionerna. Det är ett vanligt förekommande fotografi, beskriver Karin Aringer. På fine art-auktionerna säljer de enbart de exemplar som tillhör en numererad upplaga, cibachrome- och pigmentprintar. Online säljer de signerade offsetprintar, som är en typ av affisch.

– Om du har lyckats ta den där bilden som alla vill ha, då spelar det egentligen ingen roll om du gör 500 exemplar, säger Aringer, och drar paralleller till den brittiska fotografen Terry O’Neill som alltid har 50 exemplar i varje storlek plus 10 AP.

– Han har lyckats på samma sätt. Där handlar det också om samma typ av motiv, porträtt av musiker och skådespelare som Brigitte Bardot, Frank Sinatra och Elton John. O’Neill har också flera storlekar av sina motiv, precis som Nygårds har. Jag brukar tacka nej till fotografier från till exempel Yellow Korner och Lumas, de har ofta stora upplagor på 500–1 000 exemplar. Det tycker jag är lite för mycket.

Nygårds offsetprintar är populära hos Bukowskis, även om de har gått ned lite i pris de senaste åren. För 5–10 år sedan var de prismässigt uppe på 40 000 kronor, trots att det är signerade affischer. Nu säljs de vanligtvis för mellan 15 000 och 25 000 kronor.

– Det är mycket pengar för en signerad poster i obegränsad, onummerad upplaga. Pigmentprintarna brukar ha utrop kring 60 000 kronor, beroende på storlek, säger Karin Aringer, som också beskriver att det i det här fallet inte handlar så mycket om den fotografiska tekniken.

– Kunderna bryr sig egentligen inte om det är en cibachrome, en offsetprint eller en pigmentprint. Det spelar ingen roll om upplagan är 100 eller om den är 32. De har fastnat för motivet, och då är det bara plånboken som bestämmer vad de kan betala.

Fenomenet är inte nytt. Journalisten och författaren Anders Rydell som har skrivit mycket om konstförfalskningar i historien säger att konstnärer under lång tid har tryckt ut billigare massversioner av konstverk, oftast i form av litografier. Det skedde i stor omfattning i mitten av 1900-talet, marknaden översvämmas fortfarande av litografier av Pablo Picasso, Henri Matisse och Salvador Dalí.

– Originalverken var mer exklusiva för samlare och museer. Problemet med fotokonst i dag är att det egentligen inte existerar ett original på samma sätt som säg en oljemålning. Allt är kopior, säger han, och menar att en konstnär i princip kan göra hur många upplagor som helst av ett verk.

Så länge det finns en marknad, kan man sälja dem, menar Rydell.

– Det är helt enkelt affärer. Det har inget med konst att göra, och det avgör inte om ett verk är ett konstverk. Men det påverkar naturligtvis det framtida värdet, säger han.

Vad avgör då om bilden kan fortsätta att behålla sitt värde? Och vad är egentligen spelreglerna? En-

Brigitte Bardot, fotograferad av Terry O’Neill.

ligt Anders Rydell gör man helt rätt i att köpa något för att man gillar motivet.

– Det finns egentligen inga spelregler sedan Andy Warhol under 1960-talet förvandlade konst till en sedelpress – och marknaden tvingades köpa det. Men om en konstnär har utlovat en limiterad utgåva, och sedan inte håller det kan det möjligtvis påverka konstnärens position hos betydelsefulla samlare, säger han och lägger till att huruvida konstverket har ett framtida värde är egentligen inget som vare sig konstnärer eller auktionshus kan ta ansvar för.

– Det avgör framtidens samlare. Och den mesta konsten blir ändå helt värdelös, om vi talar ekonomiskt värde.

Så hur ska man som fotograf förhålla sig till antal upplagor? Enligt den nätbaserade konsttidningen Volym, som svarar på fotografers frågor på ämnet, finns det inga utstakade regler, förutom att du som fotograf ska hålla det du lovar. Bilder kan finnas i olika upplagor helt enkelt beroende på hur populärt motivet är, precis som vi sett med Leif-Erik Nygårds bild på Marilyn Monroe.

– Känner du trots allt att du har svårt att motivera en begränsad upplaga, finns sätt tillskriva exklusivitetsvärde genom äkthetscertifikat, signerade kopior eller omslagsförpackningar. Du kan välja att signera baksidan av verket och då inkludera även upplagenummer, titel och årtal, skriver Ida Rödén, redaktör för Volym.

En av de fotografer som har lång erfarenhet av att sälja printar är landskapsfotografen Hans Strand. Hans priser beror på storlek och om det är ramat eller inte. Små omonterade printar i storlek 50 x 37,5 centimeter i upplaga 6 säljs för 10 000 kronor medan de största i storlek 160 x 120 centimeter i upplaga 3 monterade med ram och museiglas säljs för cirka 80 000 kronor.

Hans bild *Skeidararsandur, Island 2009* är en av de mest populära och har sålt slut i den minsta storleken. För honom finns det en stark regel som han håller sig till.

– Man håller sig stenhårt till den upplaga man bestämde sig från början. När den är slut är den det och inga fler printar görs. 📌

Konstnären Oskar Kardemark fastnar för Thomas Struths bild av ett äktenskap närmare slutet än början.

En annan tvåsamhet

I BRÖLLOPSBILDER poserar par nära varandra, den ena bakom den andra, den enes händer knutna kring den andres liv. Eller så står en av dem på knä och blickar lidelsefullt upp mot sin snart äkta hälft. Kanske blir någon lyft? Kanske får någon sin panna kysst? De vet inget om hur deras gemensamma liv som gifta ska bli, om det blir långt eller kort, kommer att präglas av lycka eller motgångar. Allt de har är förhoppningar när de hand i hand går framtiden till mötes i motljus.

Den tyske konstnären Thomas Struths bild av Eleanor and Giles Robertson är också en bild av tvåsamhet, men av ett helt annat slag.

Tagen i Edinburgh 1987 visar bilden ett äktenskap som befinner sig närmare slutet än början. När bilden togs visste Eleanor och Giles hur deras gemensamma liv blev, de hade merparten av sin resa bakom sig. I deras ansikten, i alla fläckar och märken i bordet tycker jag mig se summan av deras äktenskap. En relation där jag föreställer mig att de båda odlat sin egenart – vid sidan av varandra.

I bilden, som togs i deras hem, skiljs de åt av ett robust bord som går som en diagonal mellan dem. Det är en ovanlig komposition där ett rymligt intryck förstärks ytterligare av att vi inte ser var väggarna slutar och taket tar vid. I bakgrunden leder ett dörrvalv till ett dunkelt rum med en öppning mot en trädkrona i solljus. Giles och Eleanor upplevs som så små – omslutna av sin värld. Giles stillsamma, försiktiga leende. Eleanors skarpa blick, både penetrerande och lätt blasé. Giles klackring i guld på högerhanden, den vänstra handen som vilar ovanpå. Eleanors massiva, guldskimrande halsband som försvinner ner under klänningen. Hennes ena arm korslagd över bröstet, den andra som försiktigt låter handen stötta huvudet. De påminner om äldre par som man ibland kan se på restaurang, sittande i tystnad medan de väntar på maten, helt bekväma i varandras sällskap. Giles och Eleanor möter inte varandras blickar utan tittar i var sin riktning. Samtidigt som de framträder som två distinkt olika karaktärer ser de ut att höra ihop.

De flesta fotografer vet hur svårt det är att fota par. Tittar båda in i kameran blir bilden lätt konfrontativ, tittar båda bort riskerar den att bli kontaktlös. Struth klarar av att skapa dynamik mellan de avbildade där båda blir lika intressanta att betrakta.

Struths sessioner påminner mer om sittningar för oljemålningar än snabba fotograferingar. De avbildade ges ofta möjlighet att påverka hur de framställdes. Från början tog han bilder av sina vänner och deras familjer som tack för att han fått bo med dem. Men efter ett samarbete med psykoanalytikern Ingo Hartmann på 1980-talet kom Struth att se familjebilderna i nytt ljus. Samarbetet gick ut på att Struth tog bilder av familjer som Hartmann för tillfället jobbade med, bilder som Hartmann kunde använda som underlag i familjernas terapisaftal. Hur familjekonstellationer ter sig i fotografier har sedan dess upptagit en stor del av Struths konstnärskap.

I EN INTERVJU från 2022 uppgav Struth att hans styrka som fotograf är hans förmåga att identifiera sig med det han fotograferar, att han vid fototillfället är helt hängiven det som är framför linsen. Allt har med relationer att göra, menar han. Fotografens relation till det avbildade, vare sig det är en plats, ett föremål eller en person. Bilder kan vara som batterier, något man laddar med sin kärlek, omsorg och hängivenhet.

Struths inställning till fotografi är tydlig i hans ömsinta porträtt av Giles och Eleanor. Utan att förställa dem får han deras skönhet att framträda i det mjuka, naturliga ljuset. Struth sammanfattar sina familjebilder som studier i vad det innebär att vara en människa bland andra människor. I Giles och Eleanors fall vad det innebär att vara i en livslång tvåsamhet.

Kort efter att bilden togs gick Giles bort. Eleanor kom att leva ytterligare 22 år och avled först 2009. Men den här dagen 1987 satte de sig åter ner i sin invanda samvaro; bekväma vid samma bord som så många gånger förr, i den värld som var deras – en liten stund till.

/ OSKAR KARDEMARK

»AI är ett verktyg, precis som kameran«

PÄR OLOFSSON/TRY NEW THINGS

Bild ur kampanjfilm för Verum hälsofil, där AI spelat lika stor roll som Pär Olofssons kamera.

Generativ AI ses ofta som ett hot mot fotografer. För Pär Olofsson har tekniken blivit ett nytt verktyg, jämte kameran, som hjälper honom att göra nya saker.

TEXT **SAM SUNDBERG** FOTO **PÄR OLOFSSON**

Det är början av december i huvudstaden. Tunn is glaserar Krukmakargatan utanför produktionsbolaget Newnews kontor, och vid ett skrivbord under en stor neonlogga sitter företagets vd Bo Thorp och klotttrar ner idéer för en klurig pitch.

Norrmejerier vill ha en ny reklamfilm för Verum hälsofil. Så långt inga konstigheter. Byrån Bloomy Ideas har tagit fram ett koncept där ett filpaket tronar på en tuva i en norrländsk skog, som sedan lyfter och svävar ner genom ett soligt Sommarsverige för att slutligen nå en idyllisk uteplats på sydligare breddgrader.

Det är en reklamfilm i episkt format. Haken är att budgeten inte är lika episk. Kampanjen ska dessutom dofta sommar, värme och grönskande svenska skogar, och den ska filmas mitt i vintern.

Bo Thorp stirrar på anteckningarna som täcker hans skrivbord. Där andra produktionsbolag ser en omöjlig ekvation tycker han sig se en möjlig lösning. Han vet nämligen vilka han ska ringa.

Pär Olofsson är en långhårig och inte onödigt välrakad västerbottning med nyfikna ögon

inramade av runda, svarta plastbågar. Han ser ut att driva ett litet nischat skivbolag, men i själva verket är han den här berättelsens huvudperson: fotografen som flyttar från Stockholm till sin gamla hemstad och återupptäcker sin arbetsvardag. Det är han och hans team som i slutändan skapar sommar mitt i vintern.

Innan covid tog ett stryppgrepp om landet bestod Pärs tillvaro till stora delar av att flänga runt på fysiska möten med uppdragsgivare i Stockholms-trakten, samt fotojobb för tidningar och modehus.

För Zara Home plåtade han kampanjer i Portugal och Tyrolen. Icon Magazine skickade honom till Paris för att vara en fluga på väggen i köket hos världens första vegetariska restaurang med tre Michelinstjärnor – och sedan till Köln för att dokumentera UPS omlastningscentral. På ett uppdrag kunde han sitta i en helikopter vid Kebnekaise, för att i nästa hamna i en stor, påkostad studioproduktion för Klarna.

Allra roligast var att få en entrébiljett till otillgängliga platser, som få har chansen att besöka. Men med pandemin tog resorna slut, och mötena

PÄR OLOFSSON

»Skog och norrländsk

känsla – drönbilder – gick jättebra att generera. Det blev svårare när människor skulle inkluderas.«

blev digitala. Plötsligt var det inte längre självklart att fördelarna med att bo i huvudstaden vägde tyngre än lugnet och småskaligheten i den gamla hemstaden Skellefteå. Där fanns också fyra pensionärer som längtade efter att umgås mer med barnbarnen.

– Vi trivdes bra där vi bodde. Men vi insåg också att vi hade ett tredje barn på gång och bodde i en liten lägenhet, så vi kunde inte bo kvar där för alltid. Och varför flytta till ett annat område i Stockholm som vi inte hade någon koppling till? Då kunde vi lika gärna flytta någon annanstans, säger Pär över länk.

När de väl flyttade hade det hunnit bli 2022. Pandemin var över, men de digitala mötena bestod. Till en början tycktes scenbytet fungera enligt plan.

– Första året gick det ganska bra att jobba från Skellefteå, göra några fotograferingar i Stockholm, London och så där. Jag fick in två större jobb åt Skellefteå kommun, och jag jobbade mot en byrå i Stockholm.

Men de goda tiderna tog snart slut. Om det var branschen som dippade eller om det var flytten som spelade in vet han inte säkert. Hans agent sa att alla hade det tufft.

– Allt jag gjorde vintern 2022–2023 var att ragga jobb. Jag satt med långa listor och mejlade runt och ringde och hoppades. Det var saker på gång som aldrig blev av. Allt kändes bara väldigt tungt.

Till slut var Pär tvungen att räkna krasst på sin situation. Pengarna på banken. Kostnaden för huset. Några år tidigare hade han gått en sommierutbildning, så han tänkte att han kanske kunde slå mynt av den, börja jobba med vin.

Men på det coworking-kontor i centrala Skellefteå där Pär Olofsson satt och nötte sina kontaktlistor fanns två andra kreativa individer, som nyss lämnat designbyrån North Kingdom. De var på gång att starta ett nytt projekt, riktigt vad var oklart, men de ville gärna att Pär skulle vara med. Tillsammans utgjorde de en nyfiken trio med erfarenhet av bland annat foto, film och programmering

– Vårt första uppdrag blev en hemsida för sängar, och vi både fotograferade och AI-genererade bilder för en ny säng som skulle lanseras. Mina kollegor peppade mig hela tiden, och det var ett väldigt kul sätt att arbeta på.

När Bo Thorp hörde av sig, med pitchen för Verum hälsofil, var lösningen uppenbar. Visst,

PÄR OLOFSSON

PÄR OLOFSSON

ÅLDER 40.

BOR Skellefteå.

GÖR Fotograf och en delägarna i byrån Try New Things.

det var 14 minusgrader ute, men för generativ AI spelade det ingen roll.

Generativ AI kan ibland se ut som ett trolleritricks. Uttala den rätta formeln, eller prompten, och ut kommer lösningen på dina problem. Verkligheten är mer komplex. AI-verktygen har sina begränsningar, och de sätter ramarna för arbetet.

- Vi såg snabbt att skog och norrländsk känsla - drönarbilder - gick jättebra att generera. Det blev svårare när människor skulle inkluderas. Så de enda som kom med i filmen är tre barn som syns bakifrån.

Själva skogstuvan, som svävar ner genom Sverige, är äkta: jord, blåbär och mossa. Den hängdes upp framför stora led-skärmar med AI-genererade landskapsvyer.

- Det innebar att vi alltid måste ha skärpan på produkten, så att vi kunde dölja fel i bilderna, och så att pixlarna inte syntes. Vi tog till ett gammalt trick, att använda så dåliga videolinsor som möjligt. Linserna rasslade när man skakade på dem, men de gav den rätta analoga känslan och fick tuvan och bakgrunden att smälta ihop.

Pär Olofssons nya företag heter, passande nog, Try New Things. I dag ser de sig som en

kreativ specialstyrka som jobbar med innovativ kulturproduktion.

Bland annat har de producerat rörlig bild till rapparen Mwuanas scenshow, där de mixade AI-genererat material i realtid med bilder som filmades direkt under konserten, och kombinerade det med interaktiva publikinslag via Facetime och Google Meet. Pär Olofsson beskriver det som att spela musik, fast med bilder.

- Med AI-tekniken kunde vi producera 17 musikvideor till spelningen, på två veckor. Jag kan göra en musikvideo medan jag sitter och väntar på att ett möte ska starta.

Diskussionen om AI utgår ofta från att tekniken kommer att stjäla jobb från människor. I det här fallet var det emellertid aldrig något alternativ att 17 registrerade skulle få i uppdrag att göra var sin video. Alternativet var ett vanligt ljusspel, och en tråkigare show.

- Det är många som tänker att »usch, AI kommer att ta våra jobb« ...

Pär Olofsson funderar i ett par sekunder.

- Ja ... lite är det väl så.

PÄR OLOFSSON

Kampanjbild för Samsung.

TRY NEW THINGS

Skellefteåbaserad multimediasstudio eller byrå som också fungerar som ett kreativt kollektiv. Bland kunder och samarbetspartner märks Volvo, Coca-Cola, Ikea, Klarna, Disney och H&M.

Den andra konfliktytan när det gäller AI är upphovsrätten. Google, Open AI och Microsoft har alla stämts av upphovsrättsorganisationer, som kräver att de som skapat det material som AI-modellerna tränats på måste få ersättning för sitt arbete. Själv har Pär inte tagit ställning i frågan.

– Det är jättebra att juristerna driver på. Det här är startskottet för AI, så det är klart att det är lite fram och tillbaka. Så är det med allt nytt. När Pirate Bay härjade som värst ledde det i slutändan till nya regler och innovationer, som var bra. Men rent personligt och egoistiskt så tänker jag att det är bra att lära sig nu, så att man är förberedd när man väl kan använda AI med gott samvete.

I ett av Try New Things AI-projekt har de digitaliserat en historiker. Vad det innebär är att de matat in allt skrivet material från en av Skellefteås främsta historiska experter i en AI-modell, som nyfikna kan prata med och ställa frågor till. Nu jobbar de även på ett större projekt tillsammans med Skellefteå kommun där de ska skildra samhällsomställningen på orten sedan 2013, då stora satsningar gjorts – och somliga gått i stöpet.

De producerar också videomaterial till Tekniska museets fasta utställning, och driver ytterligare ett

projekt tillsammans med Gibraltars museum, där de ska göra film om neandertalarna som en gång levde vid de berömda klipporna.

– När man drar i gång ett projekt kan man inte starta med tanken: Nu ska jag använda en kamera! Och inte heller: Nu ska jag använda AI! I botten måste det finnas en kreativ idé. Sedan får man använda de verktyg som är bäst för jobbet. Det krävs många knep och trix. Fram och tillbaka, för att allt ska bli så bra som möjligt, och för att det ska få en personlig touch, konstaterar Pär Olofsson.

slutändan är det trots allt inte AI som har inneburit den största förändringen i hans arbetsvardag. Det är ännu ett instrument han har att ta till, att använda jämte kameran för att skapa möjligheterna. En än större omställning har det varit att arbeta tätt tillsammans med andra.

– Jag har ju alltid varit teknikintresserad, men jag var länge alldeles för snäv i mitt tankesätt, så jag behövde någon som hjälpte mig att pröva nya saker. De jag jobbar med nu putsar till mig, så att jag blir bättre. De visar mig att jag kan så mycket mer än jag trodde. 🚀

»Det måste finnas en kreativ idé i botten, oavsett om man använder kameran eller AI. Sedan får man använda de verktyg som passar bäst för jobbet.«

TRY NEW THINGS

Pär Olofsson, sittande med långt hår, i arbetet med en kampanj.

»Idag tycker jag ändå att det var värt det. Jag älskar bilderna jag tog.«

Konstnären och fotografen Saga Berlin om när ett konstprojekt fick henne att hamna i häktet. TEXT **OSKAR HAMMARKRANTZ** FOTO **SAGA BERLIN**

Den 11 september 2016. Fotografen och konstnären Saga Berlin åker tillsammans med fyra graffitikonstnärer och ett stort team till Personnebadet i Hägersten i södra Stockholm.

Tanken är att skapa ett tillfälligt konstverk i bassängen och dokumentera tillkomsten, för att omedelbart ta bort det. Men här börjar istället en lång och krånglig juridisk process.

Vid tidpunkten är Saga bara 29 år men redan en etablerad fotograf, och året före hade hon nominerats för Årets musikvideo vid Grammisgalan. Både Nöjesguiden och Dagens

Industri hade utnämnt henne till »Hip-hopens hovfotograf«.

Fotograferingen vid badet var tänkt att dels resultera i ett skivomslag för hennes kille, artisten Tom Piha, dels ett eget konstprojekt i form av ett videoverk som hon kunde skicka in till Vårsalongen på Liljevalchs.

– Tom ville ha ett porträtt av Stockholm, och samtidigt hade jag nyligen upptäckt tibetansk sandmandala genom ett avsnitt av tv-serien *House of Cards*, där man skapar något som direkt därefter förstörs och försvinner. Skapandeprocessen är det viktiga, även om man inte får behålla det man skapat.

Graffitikonstnärerna skulle alltså skapa mönster och konstverk i bassängen, medan Saga fotograferade och filmade. Ett saneringsföretag var redan inhyrt och skulle komma dagen efter fotograferingen och ta bort all graffiti. Den vintertömnda poolen skulle alltså nästan direkt se ut som vanligt igen.

– Jag är uppvuxen med graffiti-kulturen, så verket skulle vara en hyllning även till den.

Allt går till en början precis som planerat. Men just när målningen är avslutad dyker polisen upp och griper Saga och hela teamet och för dem

till häktet i Västberga, efter att en boende i området ringt in ett tips. Saga hade nämligen inget tillstånd. Hon var medveten om att aktionen var olaglig, men eftersom hon hade hyrt in en saneringsfirma sökte hon inget tillstånd. Hon hade dessutom sparat ihop pengar till eventuella böter.

Men saneringsfirman fick aldrig komma dit. Eftersom det nu låg på Stockholms stad att återställa bassängen var de tvungna att upphandla en saneringsfirma enligt lagen om offentlig upphandling. Den firman var flera gånger dyrare än den Saga anlitat.

SJÄLVPORTRÄTT

SAGA BERLIN

ÅLDER 37.

BOR Stockholm.

HEMSIDA

realisator.nu

Efter 12 timmar i häktet var det bara att vänta på att åtal skulle väckas, och därefter rättegång.

Men när rättegången startade hösten 2018 var Saga inte längre samma starka person som orkade stå upp för rätten till sitt konstnärliga uttryck på samma sätt som tidigare.

I april 2017 var nämligen Saga en av de som skadades allvarligast i terrorattacken på Drottninggatan. Hon överlevde men fick stanna på sjukhuset i månader, med illa sargad kropp och med hjärnskador hon fortfarande lider av. Idag är hon sjukskriven på

halvtid och gör fotojobb när hjärnan orkar.

– Det enda i min hjärna som inte blev skadat var faktiskt min visuella förmåga. Så jag kommer alltid att fotografera. Jag tar fortfarande feta bilder och jobbar på, men vid en stor produktion har jag gärna en producent med mig som håller reda på allt.

Saga dömdes i tingsrätten för grov skadegörelse att betala 50 dagsböter och ett skadestånd på 280 000 kr. Domen överklagades till hovrätten som dock fastslog domen utan ny förhandling. Men Högsta domsto-

len slog senare fast att det var fel av hovrätten att avgöra målet utan en huvudförhandling och hovrätten fick därför pröva fallet på nytt, dock med samma resultat.

När Fotografisk tidskrift träffar Saga Berlin i en studio i Enskede har det hunnit bli den 11 september 2025, alltså på dagen nio år efter fotograferingen som rullade igång allt.

– Idag tycker jag ändå att det var värt det. Allt runt omkring visade ändå hur knasig politiken är och hur tjänstemännen arbetar. Jag älskar bilderna jag tog, även om jag aldrig riktigt fick till videoverket. 📹

Varje år, tidig vår, ställs frågan om man verkligen kan tävla i musik, samtidigt som Melodifestivalen drar igång. Men vi undrar förstås istället om man kan tävla i fotografi. I mötet Magnus Wennman och Martina Wärenfeldt, två av våra mest prisbelönta fotografer, för att få svaren.

TEXT OSCAR HAMMARKRANTZ FOTO MAGNUS WENNMAN, MARTINA WÄRENFELDT

Kan man verkligen tävla i fotografi?

Våren 1998. Den då 19-årige fotografen Magnus Wennman skickas ut på ett av sina första uppdrag för Dala-Demokraten: Att bevaka Årets bild-galan som det året hålls i Falun. Storögd vimlar han omkring med etablerade namn och förebilder som Jens Assur, Paul Hansen och Roger Turesson. Samtidigt som han ska komma hem med bra bilder till redaktionen.

– Det var väl då jag fick upp ögonen för att tävla i fotografi, och där föddes kanske en tanke om att själv någon gång kunna vinna Årets bild. Man ska komma ihåg att det här var före sociala medier, så just Årets bild var ett av få sätt att komma ut med sina bilder och få uppmärksamhet utanför den egna tidningens sidor, att få ett kvitto eller respons.

Efter Dala-Demokraten blev det ett år på Expressen innan Magnus 2001 hamnade på Aftonbladet, en arbetsgivare han blivit trogen sedan dess och där han fortfarande är fast anställd, som en av åtta fotografer.

Bildredaktionen på Aftonbladet var tävlingsinriktad och många skickade in bidrag till tävlingar. Snart också Magnus.

– Det fanns ju inte så många sätt att mäta om man var duktig eller ej. Cheferna tyckte ju att 'ok, han har vunnit pris, så han måste vara bra'. Jag minns att när nomineringslistan till Årets bild släpptes varje år var det med en stor klump i magen man letade efter sitt eget namn. Första året jag var nominerad var jag jätteglad, men det var inte lika kul året efter när kollegorna var nominerade men inte jag.

2005 tog Magnus Wennman för första gången hem tävlingen, då i kategorin »Årets sportbild feature«. Sedan dess har det blivit en lång rad utmärkelser och vinster. Exakt hur många är faktiskt svårt att utröna. Den som går in på Magnus Wennmans Wikipedia-sida möts av informationen att han vunnit sammanlagt 57 priser i Årets bild och därmed är tävlingens mest framgångsrika deltagare. Men de

siffrorna är från 2017, och sedan dess har det blivit ytterligare några priser.

– Det är inte jag som skrivit Wikipedia-sidan och 57 är väl när den som gjorde den inte orkade räkna längre. Så jag vet faktiskt inte hur många gånger jag vunnit. 80 kanske? Nu låter jag väldigt självgod som inte vet själv hur många priser jag har, men idag spelar priser ingen roll för mig. Jag vill som alla andra gärna ha bekräftelse, men det kan lika gärna vara i form av kommentarer på Instagram som tävlingspriser.

Men Årets bild är långt ifrån de enda utmärkelser Magnus Wennman tilldelats. Han har utsetts till Årets fotograf av Picture of the Year International och har sju priser från World Press Photo, för att bara nämna några. På cv:t hittar vi också Stora journalistpriset tillsammans med Staffan Lindberg, för granskningen H&M och återvinningen. Samma granskning har också vunnit Guldspaden.

2016 utsågs han också till en av »Männen som förtjänar en extra applåd« av ungerska mode-

Magnus Wennman har prisats för ett flertal olika bildreportage, bland annat om att romska flickor i Rumänien sällan går i skolan.

SJÄLVPORTRÄTT

MAGNUS WENNMÄN

ÅLDER 46.

BOR I Stockholm.

GÖR Fotograf på Aftonbladet.

FAVORITUTRUSTNING

Canon EOS R5, Canon 28-70 f/2.

tidningen Marie-Claire. På listan flankeras han av bland andra Kanye West, Jimmy Fallon och påven.

Anledningen var framför allt utställningen och bildreportaget *Där barnen sover*, om sovande flyktingbarn, som bland annat visats upp i FN-skrapan i New York och Kapitolium i Washington. Fotoprojektet ledde också till att Magnus fick börja arbeta med National Geographic. Under en period var han tjänstledig från Aftonbladet för att arbeta med vad som senare utmynnade i en berättelse om sömn och ett omslag som pryddes av hans son Wile.

– I min generation är omslaget på National Geographic varje fotografs barndomsdröm. Så det var otroligt häftigt. Om jag skulle skryta om något, så är det nog det coolaste jag har gjort.

Tävlingsframgångarna har bland annat lett till att Magnus Wennman, tillsammans med Martina Wärenfeldt och Jonas Classon, utsetts till Canon-ambassadörer, men också sannolikt ett utmärkt

utgångsläge i löneförhandlingarna med arbetsgivaren Aftonbladet.

– Jag har haft en väldig fördel av att jobba på en tidning som Aftonbladet, med så stora resurser och möjlighet att resa över hela jorden. Men det är faktiskt inte självklart att resor ger tävlingsframgångar. Ett år när jag blev Årets fotograf hade jag inte varit utomlands en enda gång. Inget av jobben hade kostat några stora pengar för arbetsgivaren. Det var snarare ett jobb som jag har gjort under lång tid för att jag var driven och passionerad. Men visst, andra år har det varit jobb som verkligen har kostat och som inte många har haft möjlighet att göra.

Det är lätt att förledas att tro att Magnus Wennman numera uppnått sådan stjärnstatus att han bara behöver göra de glamourösa jobben. Men dagen innan vi träffas har han just bevakat en presskonferens med finansministern, och så fort intervjun är avslutad ska han iväg och göra ett reportage om en student som blivit lurad på sin lägenhet.

Femåriga Lamar sover vid den stängda gränsen till Ungern. Bild ur Magnus Wennmans projekt »Där barnen sover«.

»I min generation är omslaget på National Geographic varje fotografs barndomsdröm.«

– Det är viktigt att göra många olika typer av jobb. Men om jag ska vara helt ärlig så var det ganska längesedan jag blev utskickad på en regnig Division 2-match i fotboll. Så vissa fördelar har väl priserna.

Magnus Wennman kallar sig numera inte fotograf, utan föredrar termen visuell journalist.

– Jag berättar med film och ljud, det blir allt mer rörligt. Och jag gör en del egna, längre projekt. Så jag tycker att visuell journalist bättre berättar vad jag gör.

Så ... Åter till ursprungsfrågan: Kan man tävla i fotografi?

– Det måste finnas tydliga ramar och riktlinjer, och ett syfte med tävlingen. Annars kan man ju inte tävla i fotografi. Men om man vill sätta en standard för vad som är bra bildjournalistik fungerar det. Om målet är att vi ska bli bättre på att berätta, att nå ut och få folk att förstå, då har tävlingarna ändå en funktion.

Martina Wärenfeldts studio i Växjö är det tätt mellan priser och pokaler i det stora skåpet som är det första besökaren möts av. Liksom Magnus Wennman börjar hon få svårt att hålla räkningen på alla tävlingsframgångar. Men »runt ett hundratal« priser från nationella och internationella fototävlingar, tror hon själv.

Martina öppnade sin porträttstudio i hemstaden Växjö för 28 år sedan. Men det var för ungefär tio år sedan hon började tävla.

– Jag ville börja utbilda andra fotografer, det var en gammal dröm jag hade. Men jag var lite osäker på hur jag stod kunskapsmässigt jämfört med andra. Så då skickade jag in till en tävling för att på något sätt mäta mig och se hur jag låg till. Många som utger sig för att vara lärare har inte alltid kompetensen, och jag ville inte vara en av dem.

2016 skickade Martina in ett antal bilder till SM i fotografi för första gången. Resultatet? Ett guld, ett silver och ett brons. På första försöket. Men

Martina Wärenfeldts Fine
Art-porträtt har vunnit
priser i ett flertal tävlingar.

MARTINA WÄRENFELDT

MARTINA WÄRENFELDT

ÅLDER 54.

BOR I Växjö.

GÖR Driver MStudio
i hemstaden.

FAVORITUTRUSTNING

Canon EOS R5, Canon
24-105 f/4.

Martinas framgångar i tävlingar har lett till att hon numera också är domare.

»Jag har utvecklats något enormt genom tävlandet. Min standard och mitt kunnande har höjts.«

Martina ville mer, hon ville ut och resa också. Så året efter satsade hon på att skicka in åtta bilder till WPP1, Wedding & Portrait Photographers International, i Las Vegas. Resultatet? Tre priser även där. Senaste året kan hon lägga till guld i »EM«, alltså Federation of European Photographers och individuellt brons i VM, World Photographic Cup. Landslaget i fotografi väljs ut av organisationen bakom SM.

Förutom tävlandet har Martinas framgångar lett till att hon numera också är domare i fototävlingar. I senaste upplagan av SM i fotografi tävlade hon inte eftersom hon istället bedömde de tävlandes bidrag.

– Jag har utvecklats något enormt genom tävlandet. Jag har varit yrkesverksam i 30 år, men det är sedan jag började tävla som min egen utveckling verkligen har tagit fart. Min standard och mitt hantverkskunnande har absolut påverkats av att tävla.

Martina uppskattar att hon lägger ned ungefär 20 000 kronor om året på sitt tävlande, i form av anmälningsavgifter, porto, printar och liknande.

– Jag tävlar en del digitalt, men främst i print-tävlingar. Så jag köpte redan för flera år sedan en egen printer, en Canon Image Prograf Pro-1000, dels för att få bättre kontroll över att printarna blir som jag vill ha dem, dels för att hålla kostnaderna nere. Det skulle bli dyrt att anlita ett labb varje gång, när man är extremt noggrann och kanske behöver göra om bilden ett par gånger.

Det är lätt att tro att Martina Wärenfeldts alla tävlingsframgångar skulle leda till en ständigt fullbokad studio och ett rejält avtryck i bokslutet.

– Det kan ibland bli nästan tvärtom. Framgångarna har absolut stärkt mitt varumärke, men många kan också tro att jag är jättedyr och jätteupptagen eftersom jag har så många priser.

Åter till ursprungsfrågan: Kan man tävla i fotografi?

– Ja, absolut. För mig har det varit jätteutvecklande och jag har utan tvekan blivit en bättre fotograf av att tävla. Även som domare har jag lärt mig mycket genom att studera andras bilder. 📷

Tidskapslar från en annan epok

Ralph Nykvists texter och bilder får nytt liv.

Ralph Nykvist: text och fotografi
Ralph Nykvist m.fl.
ARENA, 2025
Form: Karin Strandberg, Christer Strandberg

MELLAN 1972 OCH 1993 publicerade Ralph Nykvist texter i den Helsingborgsbaserade tidskriften Aktuell Fotografi, inte minst krönikan »Vidvinkel« som under flera år var ett stående inslag. I Sverige var det ovanligt med skribenter specialiserade på fotografi – och ännu ovanligare att personen i fråga själv var fotograf. Tack vare Thomas H Johansson, Karin och Christer Strandberg och Bokförlaget Arena finns nu Ralph Nykvists texter om fotografi samlade i en fint

formgiven bok, som dessutom rymmer kortare introduktioner och bilder av både Nykvist och av fotograferna som behandlas i texterna.

Ralph Nykvist sökte sig ofta till det han gillade och krönikorna speglar hans egna estetiska ideal. Perspektivet är som regel uppskattande, även om det också finns kritiska synpunkter. Det gäller inte minst en krönika 1978 där han beskriver svensk dokumentärfotografi som livlös och ointressant. En ståndpunkt som väckte reaktioner och gav upphov till en animerad debatt.

I slutet av sjuttio-talet var tillgången på fotoböcker begränsad och det var få förunnat att kunna resa utomlands för att se utställningar och intervjuva fotografer. Fotografiska museet, som var en avdelning på Moderna museet,

och Galleri Camera Obscura i Stockholm spelade en avgörande roll för att introducera internationell fotografi för en svensk publik. Aktuell Fotografis betydelse har dock inte lyfts fram

kan exemplifieras av att en av sjuttio-talets stora frågor var färgfotografins möjligheter och begränsningar. I utställningar och publikationer behandlades färg som en övergripande genre

»Ralph Nykvist sökte sig ofta till det han gillade, och krönikorna speglar hans egna estetiska ideal.«

tillräckligt i historieskrivningen, men med Ralph Nykvists krönikor bidrog tidskriften till att vidga många fotointresserades referensramar.

Samlade fungerar texterna som tidskapslar från ett fotografiskt landskap som såg helt annorlunda ut. Det

som förenade vitt skilda praktiker och uttryck. Dessutom är flera av fotograferna som då ansågs betydelsefulla inte längre i ropet – något som påminner om hur värderingar och perspektiv ständigt förändras.

/ NICLAS ÖSTLIND

Nicolás Wormull hittar hem

Stark skildring av kampen mot psykisk ohälsa.

Hitta hem
Nicolás Wormull
BLACKBOOK
PUBLICATIONS, 2025
Form: Paulina
Vivanco

DET ANONYMA OMSLAGET skvallrar inte direkt om bokens innehåll. Bara en neutralt mörkblå hårdpärm, med titeln i relieftryckta guldbokstäver. Tanken går till någon sorts byråkratisk rapport eller akademisk skriftserie. Kanske vill Nicolás Wormull understryka allvaret i sin fotografiska berättelse. Skapa ett skydd för det som finns på insidan.

För hur gör en pappa, som dessutom råkar vara fotograf, när han vill skildra sin egen dotters kamp mot psykisk ohälsa? Går det ens att välja ut en enda bild som representant för den såriga process som han följt nära och under lång tid? Baksidestexten berättar om mobbning och självskaдебeteende – och om en väg tillbaka.

Det första fotografiet i boken *Hitta hem* föreställer en utblommad maskros, och fungerar därför i allra högsta grad symboliskt. Blomkroppens fröludd är intakt, det gula har blivit askvitt. Snart kommer fröna att spridas för vinden – men de kommer

sedan att slå rot, gro och växa till nya blommor. Wormulls maskros bär på nytt liv.

Det finns även andra fotografier med fler indirekta spår, som berättar genom tecken och indicier. Fast här finns också porträttbilder på dottern. Passfoton, och när hon borstar tänderna på ett tåg eller kelar med hunden. Men också på hennes bortvända blick innan det brister.

I boken är det vinter och sommar. Här finns bilder av snö, solsken och bad. Liksom av valborgsmässoeld och askhögar – närbilder av rakblad och sårad hud. Men den egentliga smärtpunkten befinner sig någon annanstans. Wormulls mättade fotografier ringar in en känsla av frånvaro och situationens vanmakt.

Men bilderna är i sig bevis på ut hållighet, på vikten av att inte släppa taget.

Det avslutande svartvita fotografiet visar henne som liten flicka, solande och utsträckt på den nakna klipphällen. Vi känner stenens värme. Och förstår att livet tagit en ny riktning.

När jag söker på nätet upptäcker jag att maskrosens luddiga frön heter pappus. Kanske visste Nicolás Wormull det hela tiden?

/ MAGNUS BONIS

XENIA NIKOLSKAYA

PRAKTVERK AV JH ENGSTRÖM

Dimma Brume Mist
JH Engström
VOID, 2025
Form: Void

Den är oupphörligt intressant och lockande, i 672 sidor. Det handlar om människornas blickar. Blickar mot fotografen eller mot andra människor. Från ett förarsäte i en Amazon i Värmlandskogarna eller en snabb hetsig blick från vimlet i en världsstad. Engström lyckas ladda varje uppslag med en gåta eller en tänkbar berättelse och resultatet blir att man bara vill gå vidare. Detta är en bladvändare, inte minst för att det finns empati och omsorg om alla de där människorna som han oftast har fångat i flykten. Vi känner igen oss i glädje, längtan eller upphetsning. Vi känner igen oss i tomheten på ett värmländskt kalhygge, eller de klossliknande bostadshusen som sträcker sig mot horisonten.

Alla bilder är skannade direkt från kontaktkartorna vilket innebär att damm, tuschkryss och märken efter hålslagaren fått följa med. Det ger en känsla av att blicka in i ett kreativt flöde som inte kan hejdas av petitesser som tumavtryck eller lite utspilld framkallare. Det är inte välkomponerat, det är inte välkopierat, men det är en levande, frustande fotografi som fyller sidorna i denna bok.

/ TOMMY ARVIDSSON

GUDS EGEN MERCHANDISE

Plastic Jesus
Xenia Nikolskaya
KERBER VERLAG, 2025
Form: Eyen design

Rysksvenska Xenia Nikolskaya dokumenterar nyckelringar, soffkuddar, snöglober, muggar och solfjädrar med kristna motiv i sitt nuvarande hemland Egypten. Ett slags Guds merchandise. Uppställda, ljussatta prylar i billiga material blandas med miljöbilder. Ett långbord med Pepsiduk och med da Vincis »Den sista måltiden« på svaj strax bakom. Slitna väggar, religiösa taylor och fläktar om vart annat. Bilder som bidrar med ett viktigt sammanhang för en oinvid.

Bokens knallrosa sidor och svarta blanka omslag i plast lockar. Jag vill plocka upp den, känna den, smaka den. Materialvalet visar på plastens lockelse, men samtidigt känns formen påkostad, vilket skapar en distans till de billiga föremålen.

Jag förväntade mig humor och kritik mot massproduktion och konsumtion, och visst finns här gott om roliga bilder. Som armbandsuret där Jesus fått visarna mitt i feiset och ett helgon på pennmugg med rosa ludd. Men Nikolskaya vill också visa oss sakernas skönhet och magi. Och kanske kan Guds skeva merch faktiskt göra att vi känner oss mer okej som de bristfälliga människor vi är.

/ MARIA LOOHUFVUD

NICOLÁS WORMULL

Sofia Wendt, fotoantikvarie.

FOTOANTIKVARIEN TIPSA OM FÖRVARING

Sofia Wendt arbetar som fotoantikvarie på Västerbottens museum, där de har åtta miljoner (!) bilder i arkivet – bland annat Sune Jonssons samlade livsverk. Så här resonerar hon kring förvaring av bilder och negativ:

■ Välj rätt plats

– I en privatbostad kan det vara svårt att skapa optimala förhållanden. Försök därför hitta den plats som är mest stabil när det gäller temperatur och luftfuktighet. Undvik källare och vind – där varierar klimatet för mycket.

■ Rensa bort skadliga material

– Ta bort sådant som kan orsaka missfärgningar och skador. För att bevara fotografier på ett långsiktigt sätt bör de, om möjligt, förvaras i material som är syrefritt – såsom lådor, papper, fickor och påsar som är godkända enligt enligt Photographic Activity Test (P.A.T.).

■ Hantera varsamt

– Använd gärna nitrilhandskar eller bomullshandskar när du bläddrar bland fotografierna. Även rena fingrar avger fett som kan ge fläckar och skador över tid.

■ Skanna sköra bilder

– Om fotografierna är sköra eller nedbrytningen redan är påtaglig, se till att skanna dem direkt. Då kan originalen vila i sina skyddande förpackningar och du kan ändå ta del av bilderna digitalt.

■ Beskriv bilder

– Dokumentera relevant information om varje bild för att säkerställa att fotografier kan förstås och användas i framtiden. Spara metadata analogt om du inte använder digitala system – eller om du vill ha en extra säkerhet.

Från röra till arkiv

Tusentals negativ, hårddiskar och mappar med bilder – många fotografer har mer än de själva hinner överblicka. Men med några enkla steg går det att skapa struktur och ge materialet en chans att leva vidare.

För de allra flesta av oss ligger det nära till hands att skjuta upp arbetet med att sortera, rensa och förvara det vi har producerat. Som fotograf är risken uppenbar att en sådan vana kan göra att ens produktion blir en svåröverblickbar röra.

Men med några enkla steg blir det både lättare att bevara det som är viktigt och att själv få överblick över den egna bildproduktionen. På köpet får du också en tydligare känsla för ditt eget arbete – vilka bilder som betyder mest, vad du vill lyfta fram och hur ditt samlade arv kan ta form.

Här berättar vi hur du kan gå tillväga, och till vår hjälp har vi Mia Bengtsson Plynning, bildredaktör, delägare i Link Image och arkivansvarig för Avicii Music AB. Mia har också arbetat med att ta hand om bland annat Tuija Lindströms fotografiska arv.

1. Rensa!

De flesta fotografer samlar på sig tusentals bilder, negativ och filer. Det första steget är att våga börja rensa. Sortera ut allt som du inte vill ska bevaras till eftervärlden.

– Rensningen är ofta det stora jobbet. Ingen tycker det är kul att städa, varken hemma eller i arkivet. Men det är där du måste börja, säger Mia Bengtsson Plynning.

Hon konstaterar att en del material som är laddat med personliga minnen kan behöva ryka, samtidigt som hon lyfter fram att annat kan bli mer värdefullt med tiden.

– Vissa bilder kan ha ett stort dokumentärt värde även om de inte kändes viktiga när de togs.

2. Sortera och dokumentera

När materialet väl är gallrat gäller det att ordna det så att det blir överskådligt. En enkel kronologi är ofta det mest praktiska.

Om det redan finns en struktur, behåll den, men se ändå till att sortera materialet så det blir sökbart på ett begripligt sätt.

– Det viktigaste är att skapa en grundstruktur som går att förstå. Oavsett om det bara är för din egen skull, eller om någon annan i framtiden ska hitta i det. Men håll det enkelt – det är bättre att ta första steget än att inte börja alls.

Här kan små insatser göra stor skillnad. Att lägga in metadata redan i kameran, eller i efterhand via filinformationen i samband med redigering, gör att bilderna alltid kan sökas fram.

– Många bildjournalister brukar vara bra på det, men de flesta andra fotografer slarvar.

För dig som hanterar analogt arkiv kan det helt enkelt handla om att numrera pärmar och lådor, samt skriva ett försättsblad med årtal och motiv.

Gör även gärna en förteckning i Excel eller liknande – en lista som inte bara visar vad som finns, utan också vad som behöver åtgärdas, som gamla negativfickor eller trasiga lådor.

3. Skaffa bra material

Ta bort tejp, gem och annat som annars lätt skadar analogt material. Flytta över dem till arkivbeständig förvaring (läs mer till vänster)

Vissa bilder kan ha stort dokumentärt värde även om de inte kändes viktiga när de togs.

och förvara dem mörkt, torrt och svalt. Färgnegativ är extra känsliga.

Mia Bengtsson Plynning betonar även här att inte ta sig vatten över huvudet i arbetet med sitt arkiv:

– Fokusera hellre på att sortera och rensa än på att byta ut precis allt förvaringsmaterial. Men om du ändå ska köpa nytt, lägg gärna en extra slant på att få bra material.

4. Digital lagring

Digitala arkiv kan kännas tryggare än analoga samlingar, men de är nog så sårbara. Det vanligaste misstaget är att fotografer bara sparar sina bilder på en hårddisk, konstaterar Mia Bengtsson Plynning.

– Och så kraschar den en dag. Då är allt borta. Det är dessvärre inte alls ovanligt.

Hennes råd är tydligt: använd dubbla lagringar hos olika leverantörer. Molntjänster har blivit billigare och säkrare. Kombinera gärna med hårddiskar – och planera för mer utrymme än du tror behövs.

5. Åtkomst

Men det spelar ingen roll hur väl arkivet är organiserat om ingen vet hur man kommer åt det. Ha tydlig information till några utvalda personer om lösenord och betalning av molntjänster.

– Det är egentligen lösenorden som är det känsliga. Ha dem samlade på ett ställe där en betrodd person kan nå dem.

Här kan lösenordshanterare vara en bra lösning, och det är klokt att skriva ner var materialet finns och vilka tjänster som används.

– Även här är grundrådet: gör det enkelt. Det är bättre att det blir gjort än att man bygger ett supersystem som ingen kan underhålla.

6. Donation/avtal

Till sist kommer frågan om vem som ska ta hand om arvet så småningom. Sverige har i dag inget nationellt ansvarsmuseum för

ALBERT STEN

Mia Bengtsson Plynning: »Ha alla lösenord samlade på ett ställe.«

fotografi, men visst finns det museer eller organisationer som kan vara intresserade av vissa delar.

– Det är dyrt att ta emot ett arkiv, så institutionerna har sällan möjlighet att ta emot allt. Men om du har exempelvis unika dokumentationer av händelser eller platser – eller massor med bilder kring ett visst ämne – så kanske det kan finna sin plats i ett större sammanhang.

Om det är en släkting eller vän som ska ta ansvar för arkivet är det viktigt att skriva avtal i tid, understryker Mia Bengtsson Plynning. I avtalet bör det framgå vem som ska ta över, vem som ansvarar för upphovsrätten, och om det sker som gåva, försäljning eller deposition.

– Dessutom är det bra att vara medveten om att tillgången till en stor mängd bilder sannolikt inte genererar några intäkter – det kommer snarare kosta en massa tid och pengar att ta hand om ett arkiv. Så prata igenom det i god tid.

/ PETER WIKLUND

ATT ÄRVA UPPHOVSRÄTT

■ Vad händer med upphovsrätten när en fotograf avlider?

– Upphovsrätten ärvs enligt allmänna arvsregler och gäller i 70 år efter fotografens död.

Arvingarna får ensamrätten att licensiera bilder och besluta om användning. Den ideella rätten, rätten att bli namngiven och den så kallade respekträtten, består oförändrad.

■ Kan man testamentera sin upphovsrätt?

– Ja, det går att reglera upphovsrätten i testamente, vilket ofta är klokt för att underlätta förvaltningen av bildrättigheterna. Genom att tydligt utse vem som ska ansvara för rättigheterna kan man säkerställa att arkivet används och bevaras på ett genomtänkt sätt.

■ Vad riskerar man om man inte reglerar förvaltningen av arkiv och upphovsrätt?

– Risken är att arkivet splittras och att det uppstår oklarheter mellan arvingarna om vem som får fatta beslut och licensiera bilder. Eftersom varje användning kräver godkännande från samtliga rättighetshavare kan det försvåra arbetet. Ett sätt att undvika problem är att ta hjälp av en organisation som SFF eller Bildupphovsrätt.

STEFAN TEL

Astrid Nymansson, förbundsjurist.

SARA ARNALD
FOTOGRAF &
SKRIBENT

Prylar för fotografer ständigt på språng

Sakerna att packa ner i väskan när man jobbar utanför studion.

Det finns dagar då mycket av vårt bildarbete behöver skötas utanför studion. Det ökar förstås kraven på utrustning som är både kraftfull och smidig att använda och transportera. Förutom kameror, objektiv och ljus krävs en genomtänkt och portabel arbetsstation. Här är en guide till teknikprylar för ett effektivt arbetsflöde, oavsett var du befinner dig.

PORTABEL BILDSKÄRM

En extra skärm vid sidan av din laptop förenklar urval och bildarbete i ett pressrum eller från det mobila kontoret. Du kan inte förvänta dig helt korrekta färger och fulländat profilerade skärmar, men ibland är snabbhet viktigare än perfektion.

En attraktiv produkt i denna kategori är estniska *Tem Setups* portabla 16-tumsskärm med magnetfäste som även finns med OLED-panel. Australiska *Espresso Displays* har flera skärmar i olika prisklasser upp till 17 tum, flera av dem med touchscreen. Med sin 13,3-tums OLED-skärm i full HD erbjuder även *Wacom Movink* ett alternativ som dessutom ersätter en ritplatta med sitt stöd för *Wacom Pro Pen 3*. Skärmarna ansluts till och drivs med USB C, vilket skapar mer frihet.

Även surfplattor kan fungera som externa skärmar: *Apple Sidecar* utökar din Mac-skärm till din Ipad, förutsatt att de är länkade till samma Apple ID. Programvaror som *Duet* har stöd för Mac, PC, Ipad och Android och kan också förvandla surfplattor till extra skärmyta.

BACKUP OCH LAGRING

Med laptop, hårddisk och kortläsare är lagring och backup enkelt. Utan dator är det svårare. *Clouzen Tainer* är en snabb, pålitlig och portabel liten enhet som möjliggör direkt backup från minneskort utan en laptop. *Tainer* har portar för SD-kort, XQD och CFexpress Typ B. En 2,4-tumsskärm tillåter förhandsvisning av bilder och video. Lagring görs på en utbyttbar SSD-enhet (M.2), vilket ökar produktens livs-

längd. *Tainer* kan även göra samtidig backup till intern SSD och extern enhet. Den stöder sekventiell och inkrementell kopiering för att spara tid och du kan ladda upp data direkt till molntjänster som Dropbox, Google Drive och OneDrive via wifi.

MOBILA ARBETSBORD

Länge har *iWorkCase DigiCase* varit populär för MacBook-fotografer och digitala assistenter som fotograferar direkt in i en laptop. Heltäckningslösningen för laptop, strömförsörjning och hårddiskar är integrerad i en stadig portfölj med inbyggd skärmkeps och stativfäste.

Nya *Tether Table Aero* är bärbara och stabila datorbord i aluminium som kan monteras på stativ. *Aero* är ett helt ekosystem med tillbehör, till exempel justerbara remmar, klämmor, kabelfästen och fästen för laptop, strömförsörjning och hårddiskar.

Inovativ DigiSystem erbjuder en liknande robust och modulär lösning. Det består av antingen den tyngre *DigiPlate Pro* eller den lättare *DigiPlate Lite* som kan monteras på stativ och i en *Pelican Air*-väska. Dessa har olika antal gängade hål i vilka fästpunkter (*DigiClamps*) kan monteras för att hålla strömförsörjning, hårddiskar, skärmkeps och andra tillbehör. 📧

En extra skärm vid sidan av din laptop förenklar urval och bildarbete.

SJÄLVJUSTERANDE MOTORDRIVET STATIV

Benro Theta är ett relativt lätt (1,75 kg) och kompakt stativ vars unika egenskap är ett motordrivet system som automatiskt nivellerar kameran. Stativet, i kolfiber, kan bära upp till 11 kg och når en maxhöjd på 155 cm. När stativet är utdraget och utplacerat aktiveras nivelleringen genom att trycka på en knapp på batteripaketet. Processen tar cirka tre sekunder och det är möjligt att vid behov finjustera via *Benro Connect*-appen i din smartphone.

KOMPAKT OCH MONOKROM

Ricoh GR IV Monochrome är en kamera designad för enbart svartvitt fotografi. Kameran baseras på GR IV-plattformen men utrustas med en unik sensor på 25,7 MP vilken saknar det Bayer-filter som används för att kunna registrera färgbilder. Utan detta blir kameran naturligt mer ljuskänslig, vilket ska ge skarpare bilder och bättre mikrokontrast. En nackdel är att det kan vara svårt att få täckning i högdagrarna. Lanseringen av *Ricoh GR IV Monochrome* planeras till våren 2026.

SÄLJ DINA PRINTR SMIDIGT

Crimson lanserar en print-on-demand-lösning som ger fotografer och konstnärer möjlighet att sälja sina verk utan att själva behöva hantera lager, packning eller frakt. Tjänsten hanterar både försäljning och leverans av fotoutskrifterna. Vid större volymer kan lösningen integreras med *Crimsons* ordersystem, vilket möjliggör ett automatiserat flöde från produktion till leverans. Teknisk dokumentation och instruktioner för att komma igång finns på *Crimson.se*.

f/22 ISO 80
2,5 sek Obj: 90 mm

inställningar

LARS CLASON:

»ATT JAG BÖRJADE fotografera smycken och juveler är mest en slump. I mitten av 1990-talet hade jag en stor kund som fick i uppdrag att producera kataloger för guldsmedsbranschens gemensamma inköpsorganisations katalog. Det kom ofta en till jul och en till studenten.

Just den här bilden är för Strömdahls juveler, en kund jag arbetat med länge och som tog fram en specialring till sitt 120-årsjubileum 2024.

Normalt har jag ett grundljus där jag använder tre eller fyra små ljuskällor från Elinchrom kombinerat med en ringblixt. Men för att

få fram ljusstrimmorna i bakgrunden har jag just här använt ficklampor också, och en betydligt längre slutartid än vad jag brukar jobba med. Jag har byggt som ett litet höm av blankt papper, annars är det nästan alltid frilagda bilder kunderna vill ha numera.

Den här bilden är uppbyggd av nio olika exponeringar som jag har stackat. Jag har kameran på en fokusskena och flyttar kameran och därmed fokus fem millimeter mellan varje exponering.

Kunderna vill ofta ha skärpa både längst fram på själva stenen, och längst bak i ringen så att man ser stämpeln, så därför lägger

man ihop exponeringar med skärpan på olika ställen.

Först tar jag in bilderna i Lightroom, skärper upp dem och fixar till, innan jag lägger ihop dem till en i Photoshop.

Hur noga man än är så återstår efter fotograferingen minst lika mycket arbete i form av retusch, som också kan vara lite knepig, för att förstärka facetter i stenar och blänk i metallen utan att det tappar sin naturliga lyster och ser artificiellt ut.

Den största utmaningen med att fotografera smycken och juveler är att de är så små. Ljussättningen kan bli lite klurig då. Och så behöver jag ha handskar på mig så att det inte blir några fingeravtryck.«

Har du rätt utbildning?

Fotografyrket förändras snabbt, inte minst tekniken. Så hur ska man hänga med i utvecklingen? Vi frågar tre fotografer om vad de har för utbildning, och vilka utbildningar som saknas.

CAMILLA BÄCKMAN

SJÄLVPORTRÄTT

SUSANNE WAHLSTRÖM

TORUN BÖRTZ @torun_bortz

Vem är du, vad gör du?

– Jag arbetar som frilansande fotograf och skribent. Ägnar mig mest åt press- och dokumentärfoto, företagsfotografering och porträtt. Bor i en by på Österlen.

Hur kom du in i yrket?

– I botten är jag skrivande journalist. Genom livet har jag haft perioder då jag fotograferat mer eller mindre, men för tolv år sedan bestämde jag mig för att ta itu med fotograferandet på allvar.

Har du någon fotoutbildning?

– Eftersom jag kom in i yrket relativt sent i livet hade jag inte praktisk möjlighet att gå en formell utbildning på heltid. Därför är jag till stor del självlärd. Jag har dock kontinuerligt gått kortare och längre kurser på halvdistanst för vidareutvecklas.

Behöver man utbildning för att vara fotograf?

– Man kan klara sig långt med självstudier, nyfikenhet och envishet. Men om jag haft möjlighet hade jag velat gå en formell utbildning, för att få en ordentlig bas.

Har du vidareutbildat dig genom åren?

– Jag har gått projektbaserade terminskurser på halvdistanst på både Valand och Katrinebergs folkhögskola. Under pandemin gick jag en kurs i porträttfotografi på Fatamorgana i Köpenhamn.

Saknas det någon fotografutbildning i Sverige idag?

– Det finns en geografisk snedfördelning. Det är ont om kurser och workshoppar i Skåne. Jag tror absolut att det skulle finnas underlag för någon form av fortbildningsinstitut i min landsända. 📍

KARL FORSBERG @karlforsberg

Vem är du, vad gör du?

– Jag bor i Pixbo och arbetar som fotograf för företag, byråer och individer. På senare tid har jag börjat ägna allt mer tid åt egna fotografiska projekt.

Hur kom du in i yrket?

– Jag har en bakgrund som reklamkreatör och har drivit reklambyrå. För drygt tio år sedan gick jag över till fotografyrket.

Har du någon fotoutbildning?

– Jag har gått enstaka kurser: Fotografiskt projektarbete samt Fotografi, gestaltning och den kreativa processen II, båda vid HDK-Valand. Jag har även gått en distanskurs, Fotografering och visuell kommunikation vid Novia University i Åbo, Finland.

Behöver man utbildning för att vara fotograf?

– Fotograf är ingen skyddad titel och det finns många yrkesverksamma som klarar sig utan formell utbildning. Men generellt tror jag att utbildning och erfarenhet behövs för att vara framgångsrik.

Har du vidareutbildat dig?

– Jag vidareutbildar mig kontinuerligt via kurser, praktiska workshoppar, seminarier, videor, artiklar med mera. Utvecklingen går fort inom det tekniska området.

Saknas det någon fotografutbildning i Sverige idag?

– På universiteten och folkhögskolorna verkar det främst finnas konstnärliga och bildjournalistiska utbildningar i dag. Jag tycker absolut att det ska finnas en utbildning som tar sikte på fotografi/videografi kopplad till samspelet med kommersiella budskap. 📍

SUSANNE KRONHOLM @fotografususannekronholm

Vem är du, vad gör du?

– Jag är uppdragsfotograf med bas i Stockholm.

Hur kom du in i yrket?

– Efter några år i New York som fotograf med enstaka fotouppdrag och fotoassistentjobb fick jag sommarvikariat på SvD. Jag flyttade till Stockholm och har jobbat heltid som fotograf sedan dess.

Har du någon fotoutbildning?

– Jag utbildade mig i New York. Först på School of Visual Arts, sedan på Center for the Media Arts och efter det ICP. Jag har också jobbat som assistent hos Edward Mapplethorpe, modellfotograf, och John Bechtold, som i huvudsak fotograferade mat.

Är assistentspåret lika bra som formell utbildning?

– Om man vill jobba i studio, ja. Men det är ändå bra att ha någon skola i botten, för att utforska vad man vill jobba med, för att lära sig »se« bilder, hitta sitt bildspråk.

Behöver man utbildning för att vara fotograf?

– Jag hoppas det. Det är mycket runt omkring fotografering som yrke som man behöver lära sig. Upphovsrätt, marknadsföring, ekonomi. Och, som sagt, hitta ett bildspråk, bli inspirerad och inte minst lära sig grundteknik.

Har du vidareutbildat dig?

– Inte mer än att jag har kollat upp lite på Youtube ibland.

Saknas det någon fotografutbildning i Sverige idag?

– Det finns många duktiga fotografer som slussas ut från exempelvis Nordens foto-skola, men kanske saknas det något för den som vill jobba med kommersiellt fotografi. 📍

K.W. GULLERS

K.W. Gullers porträtt av tidningsmannen Mauritz Hellberg med barnbarnet Monica.

debatt

Kritik mot utställning på Nordiska

Svenska Fotografers Förbund riktar kritik mot Nordiska museet efter att museet i sin nya utställning *Metamorfoser* visar bilder från negativ som skadats i en vattenläcka 2021. SFF:s styrelseledamot Lena Granefelt medverkade i Studio Ett / Sveriges Radio (3/11) där hon menade att museet »gör konst av sin egen vanvård« och att negativen förvarats i ett sedan länge känt undermåligt utrymme. Debatten handlar enligt SFF om ansvar och respekt för Sveriges fotografiska kulturarv. Förbundet anser att museet borde fokusera på att bevara och vårda materialet i stället för att estetisera skador som uppkommit genom bristande förvaring. Det rör sig om en större fråga som handlar om synen på fotografiet och fotografiets status:

– Vi skulle behöva ta ett större gemensamt grepp om hur vi ska ta hand om vårt svenska kulturarv, sa Lena Granefelt i inslaget, något som förbundet och Nordiska museet för övrigt är eniga om.

I Sverige är vårt kulturhistoriska fotografiska arv utspritt över hundratals platser – från läns museer till hembygdsgårdar. För att värna detta gemensamma minne, denna del av vår identitet, behövs ett nationellt ansvar för hur och vad vi bevarar av våra fotografiska samlingar. SFF anser att det behövs en statlig utredning med fokus på ansvarsfördelning och finansiering. Debattartikeln finns att läsa i sin helhet på sfoto.se.

fråga
juristen

BROTTLIGT FOTOGRAFERA UTAN TILLSTÅND?

Jag fotograferade i en konsthall och blev tillsagd av en besökare att det är brottsligt att fotografera människor utan tillstånd och att jag måste radera bilderna. Stämmer det? / Ewa
SVAR: Nej. Det är tillåtet att fotografera människor på platser som är öppna för allmänheten, som en konsthall. Det som kan vara förbjudet är smygfotofering i mycket privata utrymmen, som toaletter eller omklädningsrum samt på vissa särskilda platser som lagstiftaren försett med fotograferingsförbud – som militära skyddsobjekt och inne i rättegångssalen på domstolar.

Konsthallen kan som privat fastighetsägare besluta om särskilda ordningsregler för att få vistas i lokalerna, exempelvis att man inte får fotografera, men en annan besökare kan varken förbjuda dig att fotografera eller kräva att du raderar bilderna. Att sprida bilder på andra personer kräver ofta tillstånd från personen på bilden, men själva fotograferandet är en annan sak och typiskt sett tillåtet utan tillstånd.

JULSKYLTVNING SOM JULKORT?

Jag arbetar nära NK och undrar om jag får fotografera deras julskyltning och använda bilden som julkort till myndighetens personal. / Felix

SVAR: Att fotografera skyltfönster från allmän plats är tillåtet, men att använda bilden som julkort på arbetsplatsen kräver tillstånd.

Själva julskyltningen består typiskt sett av upphovsrättsligt skyddade verk

i form av figurer, scenografi och design. Att sprida bilder på andras verk kräver tillstånd om det inte finns ett särskilt undantag i upphovsrättslagen. Eftersom verken i det här fallet utgör kortets huvudmotiv och spridningen inte sker för rent privat bruk aktualiseras inget sådant undantag.

Vill du använda ett foto av skyltningen bör du därför se till att du har ett uttryckligt tillstånd. Om NK har fått mandat från upphovspersonerna kan de ge sitt tillstånd, men se för säkerhets skull till att be om bekräftelse på att de innehar nödvändiga rättigheter för det i samband med din förfrågan. Alternativet är att välja ett motiv utan upphovsrättslig problematik, till exempel den vackra vintermiljön i Kungsträdgården.

MIN BILD SOM BYLINE?

Jag såg i tidningen ett författarpporträtt jag tagit på uppdrag av ett förlag för flera år sedan. I avtalet stod att bilden fick användas för att marknadsföra boken. Nu används den som byline i en krönika av författaren. Är det okej? / Ramon

SVAR: Nej, troligen inte. När du fotograferade åt förlaget gav du dem bara rätt att använda bilden för att marknadsföra boken. En byline i en tidningskrönika låter inte som en användning som omfattas av det aktuella syftet. Varken författaren eller tidningen får därför använda bilden utan att fråga dig i egenskap av upphovsperson. Har de gjort det ändå kan du begära ersättning i efterhand och be dem bekräfta att de använder bilden enligt dina villkor framöver.

Har du en fråga? Skicka den till jurist@sfoto.se.

förbundet

KOLL PÅ BRÖLLOP

Är du bröllopsfotograf och vill få koll på avtal och rättigheter? Missa inte föreläsningen av SFF:s jurist Astrid Nymansson. 27 januari kl. 9.00–10.00, på Teams. Anmälan på hemsidan.

JULTIDER

Under jul och nyår är kansliet stängt från och med 20 december till och med 12 januari. Rådgivningen stänger 16 december och öppnar igen 14 januari. Du når oss via sff@sfoto.se.

MEDLEMSAVGIFT FÖR 2026

I början av januari skickar vi avierna med medlemsavgiften för 2026. Hör av dig till martin@sfoto.se, senast 7 januari om du har börjat eller slutat studera, gått i pension eller har nya kontaktuppgifter. Glöm inte att kolla skräppostmappen om du inte har fått någon avi!

BILDER I BOK

Donald Boström, fotograf och formgivare, berättar hur du får bilderna att samverka i en bok. 24 mars kl. 9.00–10.00, på Teams. Anmäl dig på hemsidan.

KNUT KOVISTO

Göran Segeholm föreläser.

ATT LÄSA BILDER

Göran Segeholm, fotograf och lärare, återkommer med en föreläsning kring att betrakta och läsa bild. 5 maj kl. 9.00–10.00, på Teams. Anmäl dig på hemsidan.

STEFAN LINDBLOM/HBG-BILD

Bild av Stefan Lindblom/HBG-BILD, SFF-medlem som har profil på Sök fotograf. Bilden är tagen 1987 för egen marknadsföring.

Kunskap på morgonkvisten

UNDER VÅREN 2026 FORTSÄTTER vi våra digitala tisdagsfrukostar, där du varje gång får en timme av ny kunskap och inspiration. Den här terminen fördjupar vi oss i allt från det kreativa arbetet med fotoböcker och hur du får bilder att bli perfekta i tryck, till praktiska förberedelser inför utställningar och vägledning i att läsa och tolka bilder. Programmet fylls på löpande, men flera av vårens föreläsningar går redan nu att boka in. Ta en titt i vårt kalendarium på sfoto.se.

UMEÅ ÄR ÅRETS FOTOBIBLIOTEK

FÖR ANDRA ÅRET i rad uppmärksammar Fotoförfatterna/SFF bibliotek runt om i landet som gör ett särskilt bra arbete med att synliggöra och tillgängliggöra fotoböcker. I år vann Umeå stadsbibliotek utmärkelsen »Sveriges bästa fotobibliotek 2025« efter att ha kämpat mot åtta andra nominerade bibliotek. Prisutdelningen ägde rum under Fotoboksmarknaden på Kulturhuset Stadsteatern i Stockholm den 4 oktober.

MÖT JURYN I FOTOBOKSPRISET

NU STÅR DET KLART att juryn för Svenska Fotobokspriset 2026 blir Ida Wessel, Ela Polkowska, Magnus Westerbom, Maria Patomella och Sanna Samuelsson. I år firar

ANNELI HOLM

Mästare och gesäller. Marie-Therese Karlberg, Karolina Ehrenpil, Malin Huusmann, Elin Sommerfeld, Michaela Edlund, Danish Sarooe, Nedre raden: Charlotte Rückl, Sandra Jensen, Erik Brax Elvmarker.

priset 30 år och delas ut på en gala i Stockholm i mars. Vinnaren får ett stipendium på 40 000 kr, och de nominerade får ett stipendium om 10 000 kr vardera. De nominerade tillkännages i februari 2026. Artist book-priset har ingen nomineringsprocess utan delas ut direkt till en vinnare på Svenska Fotoboksgalan. Vinnaren får 20 000 kr.

NYA MÄSTARE

ONSDAGEN DEN 5 NOVEMBER samlades drygt 200 personer i Stockholms stadshus för utdelning av gesäll- och mästarbrev. Bland mottagarna fanns flera fotografer som hyllades för sitt yrkeskunnande. Ceremonin hölls i närvaro av H.K.H. Prins Carl Philip. Nästa ansökningsperiod för gesäll- och mästarbrev öppnar våren 2026.

NYA MEDLEMMAR

Åsa Frodelius, Vårgårda; Anders F. Eriksson, Storstora; Anders Wester, Göteborg; Anna Karlsson, Lerum; Anna Rosell, Helsingborg; Annelie Solvin, Bålsta; Carl Henrik Tillberg, Bromma; Carl-Henrik Mikkonen Trapp, Mölndal; Carl-Michael Artmark, Järfälla; Catharina Dahlqvist, Årsta; Dan Kullberg, Stockholm; Ella Neller, Ängelholm; Elliot Simon Stanford, Åkersberga; Emil Sergel, Skärhamn; Fahimeh Hekmatandish, Farsta; Fanny Wallertz, Tolg; Gabriella Bergström, Långele; Gustaf Johansson, Göteborg; Ingrid Tjernström, Stockholm; Isac Fridlund, Mölnlycke; Isac Uitto, Göteborg; Izabela Lindsjö, Norrköping; Johan Sanfridsson, Kumla; Johan Strindberg, Bromma; Jonas Georg Sjögren, Bälinge; Jonathan Mogensen, Simrishamn; Juha Eronen, Hisings Backa; Kari Jantzen, Tanum; Kathleen Carroll, Göteborg; Lars Sundin, Tenhult; Lina Scheynius, Huskvarna; Linnea Ronström, Visby; Lizette Kullberg, Eskilstuna; Lou Bågmark, Angered; Loulou d'Aki, Stora Skedvi; Maie Wisur, Göteborg; Maja Westman, Ånge; Malin Riley, Lidingö; Maria Jonsson, Vällingby; Maria Lindberg, Vislanda; Markus Naarttijärvi, Obbola; Mats Petersson, Hamburgsund; Michael Jämtner, Norrköping; Michaela Lundgren, Havgem; Molly Bergström, Skärholm; Naya Aly, Stockholm; Niclas Fasth, Svärtinge; Nitza Kakoseos Dominguez, Stock-

holm; Patrik Löfgren, Umeå; Patrik Skiffard, Åsa; Per Axel Nordgren, Hudiksvall; Petra Johannesson, Sundbyberg; Philip Håkanson, Stocksund; Pierre Andersson, Mjölby; Raphael Avellar Merçon de Vargas, Umeå; Robert Björk, Riala; Robin Nilzon, Malmö; Robin Orava, Mullsjö; Rochelle Rosenberg, Huskvarna; Sam Hedman, Hemavan; Sanna Sjöswärd, Stockholm; Sara Lejon, Stockholm; Silja Fabricius, Växjö; Sofi Lind, Dalstorp; Sofia Nilsson, Vara; Stefan Knorn, Sollentuna; Still Sam Nordström, Vårgårda; Susanna Emanuelsson, Lysvik; Tom Wall, Rydebäck; Ulrika Lundholm Eriksson, Borlänge; Zandra Ahlqvist, Åsele; Öyvind Vågen, Stockholm.

HEJ MEDLEM

Hej Naya Aly, varför blev du medlem i SFF?

– Jag valde att bli medlem i SFF för att mitt arbete ofta rör sig i gränslandet mellan det djupt personliga och det dokumentära, och i den processen behöver man ett sammanhang som ser och förstår fotografins värde. Mycket av min praktik handlar om att bära mina egna berättelser och erfarenheter genom bilden, och att vara en del av SFF känns som ett sätt att stå tillsammans med andra som också värnar om fotografins kraft, integritet och riktning. För mig handlar medlemskapet inte bara om stöd, utan om att vara del av en större rörelse som lyfter fotografins röst i Sverige.

ANN ERINGSTAM
SUPPLEANT

Sluta beskatta konsten högre

JAG ARBETAR SOM KONSTNÄR, och fotografi är mitt uttrycksätt. Mina verk säljs via gallerier, på samma sätt som målningar, skulpturer och grafik. Jag tar inga kommersiella uppdrag, men ändå betraktas mitt arbete av Skatteverket som om jag vore en reklamfotograf.

Från och med årsskiftet 2025 gäller en ny skattesats på 12 procent för försäljning av konstverk. Reformen är tänkt att förenkla och skapa rättvisa villkor för konstnärer. För de flesta konstnärliga uttryck, måleri, skulptur, grafik och installation, gäller nu den lägre moms. I vissa fall till och med sex eller noll procent, beroende på försäljningens omfattning. Men ett undantag finns kvar: fotografi.

För oss som arbetar med fotografi eller digital bild som konstnärligt uttryck gäller fortfarande 25 procents moms. Samma nivå som för kommersiell produktion. Våra verk beskattas alltså som om de vore reklam eller produktbilder, trots att de säljs som konst i begränsad upplaga, via gallerier och till samlare eller privatpersoner.

Det borde inte vara svårt för Skatteverket att se skillnaden mellan konst och kommersiellt arbete. Skillnaden är tydlig.

Skatteverket menar att allt som »har varit i datorn« omfattas av den högre momssatsen. Men den definitionen är både tekniskt och konstnärligt orimlig. I praktiken innebär den att ett konstverk som skapats fotografiskt räknas som en kommersiell produkt, medan en målning i samma galleri räknas som konst. Resultatet blir en orättvisa på konstmarknaden.

En gallerist som säljer målningar eller skulpturer lägger 12 procent moms på sin provision, medan den fotograf som ställer ut där måste lägga 25 procent på sitt eget arvode. Skillnaden blir tydlig, inte minst för köparen. Den påverkar konkurrensen och gör att fotografer som arbetar konstnärligt tvingas sänka sina priser eller ta ekonomisk förlust för att kunna sälja sina verk.

Jag arbetar enbart med konst. Jag har inga uppdrag åt företag, inga reklambilder, inga produktfotografier. Mina verk är konstverk, precis som målningar och skulpturer. Ändå beskattas jag som en kommersiell fotograf. Det är inte rimligt.

Det borde inte vara svårt för Skatteverket att se skillnaden mellan konst och kommersiellt arbete. Det handlar inte om tekniken utan om sammanhanget, hur och var verken säljs. Printade fotografier i begränsad upplaga, som säljs via gallerier eller direkt till köpare, är konst. De är inte reklam.

Fotografi är en av vår tids viktigaste konstformer. Att den fortfarande beskattas som kommersiell verksamhet visar hur föräldrad synen på konst kan vara.

Vi behöver en gemensam momssats för alla konstnärer, oavsett teknik. Det är dags att regeringen och Skatteverket ser över reglerna och ger även oss som arbetar med fotografi samma förutsättningar som andra konstnärer. 🗣️

Naya Aly, ny medlem.

■ **LENA GRANEFELT**

Passagen Linköping
Visas till 17 januari

■ **SOPHIE RISTELHUEBER**

Hasselblad Center, Göteborg
Visas till 18 januari

■ **LARS TUNBJÖRK**

Kulturhuset Stadsteatern
Visas till 18 januari

■ **DOKFOTOSALONG**

Arbetets museum, Norrköping
Visas till 18 januari

■ **CARINA HEDLUND**

Abecita popkonst, Borås
Visas till 25 januari

■ **15 FOTOGRAFISKA ÅR**

Fotografiska, Stockholm
Visas till 8 februari

■ **LOSS, LOVE AND THE EVERYDAY OF WAR**

Västerbottens museum, Umeå
Visas till 8 mars

■ **LENNART OLSSON**

Hallands konstmuseum,
Halmstad
Visas till 8 mars

■ **EVA KLASSON**

Borås konstmuseum
Visas till 29 mars

■ **TRINIDAD CARRILLO**

Göteborgs konstmuseum
Visas till 29 mars

■ **NINA KORHONEN**

Borås konstmuseum
Visas till 27 september

■ **METAMORFOSER**

Nordiska museet, Stockholm
Visas till maj

■ **ÅSA SJÖSTRÖM**

Värmlands museum, Karlstad
Visas till 26 april

JULIA PEIRONE

■ **JULIA PEIRONE**

Fotofest i Borås

Borås är stället att vara på den här våren för den som vill gå på fotoutställning. Förutom de fina utställningarna med Eva Klasson och Tunbjörk-pristagaren Nina Korhonen på Borås konstmuseum har även Abecita popkonst en rad spännande utställningar på gång. Bland annat märks Carina Hedlunds bilder från Dublins pubvärld, en Helmut Newton-retrospektiv och inte minst Julia Peirones kraftfulla utställning »I'm not blonde«.

Abecita popkonst, Borås | Visas till 25 januari

EMMA KRANTZ

■ **EMMA KRANTZ**

Emma Krantz's fotografiska verk fångar skiftet mellan ljus och skugga och i den konstnärliga processen utforskar hon ett och samma motiv under en längre period.

Tomelilla konsthall
Visas till 11 januari

JOHAN JEHLBO

■ **DOKFOTOSALONG**

»När folket sover« är temat på årets Dokfotosalong, och bland de deltagande fotograferna märks Baseba Yemane, Johan Jehlbo, Nathalie Bilan, och Sanna Sjöswärd.

Arbetets museum, Norrköping
Visas till 18 januari

Ansvarig utgivare

Oskar Hammarkrantz
oskar.hammarkrantz@sfoto.se

Chefredaktör (tf)

Oskar Hammarkrantz

Art direction och layout

Anton Hull och Maria Loohufvud,
Pasadena Studio
hello@pasadenastudio.se

Korrektur Maria Taubert

Redaktionsråd

Jonna Dagliden Hunt, Anna Henriksson, Heather Ferrigan, Peter Wiklund, Sophie Tisell.

Repro Torndahl

Omslagsbild

Vladyslav Krasnoshchok

Tryckeri

Trydells, Laholm

Hemsida

fotografisktidskrift.se

Redaktionsadress

Artillerigatan 6, 5 trappor
114 51 Stockholm

För icke beställt material ansvaras ej.

Prenumeration

Martin Halldin 08-700 00 06
prenumeration@sfoto.se
450 kronor/helår
700 kronor/helår, utland
bankgiro 274-9075

Lösnummer kan beställas från kansliet för 125 kronor inklusive moms.

Vill du sälja Fotografisk Tidskrift som lösnummer?

ekonomitjanst@natverkstan.net

Annonser

annons@sfoto.se

Ägare

Svenska Fotografers Förbund (SFF)
Artillerigatan 6
114 51 Stockholm
08-700 00 06
sff@sfoto.se
www.sfoto.se

**Först på plats,
alltid kvar.**

Vi har bett SFF-medlemmar att fånga tillfällena då det känns tryggt att vara försäkrad.

Fotografi: Maja Daniels

Sommaren var torr. Vattnet i älven ovanligt lågt.

Anna och jag fick gå långt ut i det kalla vattnet för att doppa oss.

Vid mittfåran fanns kraft i strömmen och när fötterna började slitas med tänkte jag på kameran i handen.

Anna hittade snabbt en sänka och när hon låg där med kroppen motströms samtidigt som håret flöt medströms kändes det som en synvilla, som en stillbild i rörelse.

Jag klättrade upp på en stor sten och lutade mig längre och längre framåt,
snart balanserade jag precis ovanför henne.

Du tar bilden. Vi tar hand om försäkringen.

Ring oss på 08-440 54 40 eller besök gefvert.se

Gefvert

En del av Söderberg & Partners